

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Janja Klopčič

Kosovska pot k neodvisnosti

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Janja Klopčič

Mentor: izr. prof. dr. Damjan Lajh

Kosovska pot k neodvisnosti

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Iskreno se zahvaljujem izr. prof. dr. Damjanu Lajhu za vse nasvete pri izdelavi diplomskega dela!

Ati in mami – hvala vama za vso podporo, potrpljenje in ljubezen v času študija!

Hvala tudi vsem, ki ste verjeli vame in me spodbujali!

Kosovska pot k neodvisnosti

Ko je Kosovo, kot zadnji ostanek skupne države Jugoslavije leta 2008 končno razglasilo neodvisnost od matične Srbije, se je tako končalo neko obdobje, čigar konec se je pričel že konec 80. let prejšnjega stoletja. Kljub temu pa je kosovska neodvisnost nekoliko drugačna in zapletena, saj prej nikoli ni bila republika, največ kar je Kosovo *doseglo* je bilo avtonomna pokrajina. Srbi se od svoje zibelke kulture še danes niso pripravljene dokončno posloviti, čeprav so jo izgubili že leta 1999, ko je zveza NATO z bombardiranjem Beograda končala vojno na Kosovu in tako tej pokrajini že takrat priigrala odcepitev od Srbije. Vendar pa se Kosovo še danes, skoraj osem let od osamosvojitve bori z demoni iz preteklosti tako v notranji kot tudi zunanji politiki, saj so odnosi s Srbijo še naprej napeti. Vendar pa državi vseeno počasi a vztrajno iščeta rešitve in sodelujeta, seveda zaradi vsaka svojih koristi. Pomemben faktor pa sta tu še ZDA in EU, ki pritiskata na obe strani, mladi kosovski republikani pa še naprej skušata pomagati pri vzpostavitvi institucij in pri boju proti kriminalu in korupciji.

Ključne besede: Kosovo, Srbija, neodvisnost, odcepitev, Ahtisaarijev načrt.

Kosovo's path to independence

When Kosovo, as the last remnant of the common state of Yugoslavia finally declared its independence from parent state of Serbia in 2008, an era, which end had begun in late 80s, has come to an end. However, Kosovo's independence is somewhat different and complicated, as never before has been a Republic; it was only an autonomous province within Serbia. Serbs are not willing to say goodbye to the *cradle of their culture* just yet, even though they lost it in 1999, when the NATO bombing of Belgrade ended the war in Kosovo, and so this region has since won secession. Even today, almost eight years since independence, Kosovo is still fighting the demons of the past, both in internal and external policies, as the relations with Serbia continue to be strained. The countries are slowly but surely seek solutions and are cooperating, evidently because of each of its own benefits. An important factor, however, there are also US and EU's pressure on both sides, and continue to try to assist in capacity-building and the fight against crime and corruption.

Key words: Kosovo, Serbia, independence, secession, the Ahtisaari's plan.

KAZALO

1	UVOD	7
2	METODOLOGIJA	10
2.1	CILJI IN NAMENI DIPLOMSKE NALOGE	10
2.2	RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	10
2.3	METODE IN TEHNIKE	11
2.4	ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA.....	12
3	KOSOVO IN SRBIJA MED POJMI NEODVISNOSTI, SAMOODLOČBE IN AVTONOMIJE	12
3.1	KOSOVO: REMEDIALNA ODCEPITEV ALI PRISLUŽENA SUVERENOST?. 15	
3.2	KOSOVO OD 1912 DO 1985	17
3.3	KOSOVO OD 1986 DO 2008	19
4	SAMOSTOJNO IN NEODVISNO KOSOVO	21
4.1	KOSOVSKI PROBLEM – NOTRANJI RAZKOL	22
4.2	AHTISAARIJEV NAČRT IN BRUSELJSKI SPORAZUM	24
4.3	VOLITVE.....	26
4.4	ŽENSKE NA KOSOVU	27
4.5	SRBI NA KOSOVU	29
4.6	EKONOMIJA NASPROTI POLITIKE TEŽAVE?	31
5	ZAKLJUČEK	33
6	LITERATURA	37
	PRILOGA A: INTERVJU Z RED. PROF. DR. ANTONOM BEBLERJEM	42
	PRILOGA B: TABELA POMEMBNIH KOSOVSKIH DOGODKOV	44
	PRILOGA C: DOLOČBE AHTISAARIJEVEGA NAČRTA	45

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Primerjava izida volitev in zastopanost sedežev na volitvah 2014 in 2010	27
--	----

KAZALO SLIK

Slika 4.1: Osnovni pregled republike Kosovo za leto 2008	29
--	----

SEZNAM KRATIC

AAK – Zavezništvo za prihodnost Kosova (Alliance for the Future of Kosovo)

EU – Evropska unija

EULEX – misija Evropske unije na Kosovu (EU Rule of Law Mission)

EUROPOL – Evropski policijski urad

IBM – International Business Machines Corporation

ICJ – Meddržavno sodišče pravice (International Court of Justice)

ICO – Mednarodni civilni urad (International Civil Office)

INTERPOL – Mednarodna organizacija kriminalistične policije (International Criminal Police Organization)

KFOR – Kosovo Force (Natova misija na Kosovu)

LDK – Demokratska liga Kosova (Democratic League of Kosovo)

NATO – Severno-atlantski pakt

OVSE – Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

PDK – Demokratska *stranka Kosova* (Democratic Party of Kosovo)

PILPG – Mednarodno javno pravo in policy skupine (Public International Law and Policy Group)

SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija

SOK – Kosovski statistični urad (Statistical Office of Kosovo)

UNMIK – Misija ZN na območju Kosova (The United Nations Interim Administration Mission in Kosovo)

VS ZN – Varnostni svet združenih narodov

ZN – Združeni narodi

ZRJ – Zvezna republika Jugoslavija

1 UVOD

»Velika revolucija v zgodovini človeka – preteklega, sedanjega in bodočega – je revolucija tistih, ki so odločeni, da bodo svobodni«

(John F. Kennedy, 35. predsednik ZDA)

Leto 1989. Evropa kriči po spremembah, hladna vojna bo kmalu dosegla vrhunec. Končalo se bo neko obdobje, ki je skoraj pol stoletja svet delilo na dva pola – zahodnega in vzhodnega, Nemčijo pa iz strahu pred ponovnim vojnim izbruhom razbilo na dve državi. Spremembe so bile neizbežne, kljub temu pa si je marsikateri svetovni vodja pred njimi zatiskal oči. Največje spremembe čakajo evropski kontinent, toda dogodkov, ki so se zgodili v prihodnjih nekaj letih, ni pričakoval nihče. Po 2. svetovni vojni bo to najbolj krvavo obdobje. Za Evropejce je to čas, ki bi ga najraje pozabili. Obe vojni sta celino gospodarsko, ekološko in tudi socialno skoraj popolnoma uničili. Obe vojni sta opomin človeštvu – opomin na dogodke, ki se ne smejo nikoli več ponoviti. Opomin Evropi, da si po vojnah, ki jih je zanetila, in "gostila", zasluži (in potrebuje) mir. Padec berlinskega zidu je bil korak k združenju Evrope, k boljši prihodnosti. Toda dogodki na Balkanskem polotoku, so nakazovali, da se ljudje iz zgodovine niso naučili prav veliko, korakov k boljši skupni prihodnosti bo več kot so pričakovali, hkrati pa bodo tudi bolj krvavi kot bi želeli.

Leto 1988. Socialistična republika Srbija. Titova politika strpnosti in večanja avtonomije (srbskim) pokrajinam izgublja na teži. Od konca leta 1988 v Socialistični republiki Srbiji poteka "/ ... / spreminjanje srbske ustave iz leta 1974 v zvezi s statusom obeh avtonomnih pokrajin Vojvodine ter Kosova in Metohije. Zmanjševanje suverenosti, ki jima je bila dana z zvezno jugoslovansko ustavo, sprejeto leta 1974, in nasilno nadomeščanje aktualne partijske in dejanske oblasti z rigidnimi, poslušnimi politiki sta zlasti na Kosovu spodbudili splošen množični odpor" (Solza na raskavem licu, dokumentarna oddaja ob 25-letnici zborovanja v Cankarjevem domu 2014).

Kosovo leta 1989. Nove demonstracije v Prištini in Podujevu nakazujejo na "/ ... / separatistične akcije: terorizem, uporaba orožja, pojav novih parol: "Živela islamska republika Kosovo"; konec skrivanja za Jugoslavijo in Titom. Albanski nacionalizem v Makedoniji se ponovno krepi. Poleg terorizma se na Kosovu kaže tudi uporništvu" (Jović 1996, 20). Za srbsko skupnost izjemno pomembno leto, saj obeležujejo 600. obletnico bitke na Kosovskem polju, tja se odpravijo najvišji predstavnike SFRJ in komunistične partije Srbije, ki želijo

svetu, Albancem in tudi sebi dokazati, da je Kosovo njihovo, podrejenost njegovih prebivalcev Beogradu pa je samoumevno.

29. junij 1989 pred spomenikom Gazimestan na Kosovu položijo vence in proslavijo obletnico bitke, za srbsko politiko pa je proslava predvsem "/ ... / preizkusni kamen za oceno resničnega stanja organiziranosti separatistov, njihovih namer in srbske pripravljenosti" (Jović 1996, 21). Incidentov ni, po mnenju Borislava Jovića (v Jović 1996, 31–34) pa je to je navidezen red in mir albanskih separatistov na Kosovu, saj so le ti prepričani da je bil to pogoj za ukinitvev izrednih razmer, ki pa jih na seji skupščine niso preklicali, še več – prepovedali so tudi zbiranja zaradi demonstracij.

Leto dni kasneje železna zavesa dokončno pade, z njo pa »/ ... / propadejo komunistični režimi, svet pa izgubi mednarodno ureditev, ki je temeljila na tipični ureditvi ravnovesja moči« (Gaiser 2010, 34). Evrope kot jo je svet poznal ni več, Jugoslavija je propadla, na Balkanu pa je razglašeno vojno stanje, saj Srbija s Slobodanom Miloševićem na čelu nikakor ni pripravljena opustiti sanj o Veliki Srbiji. Udeleženci njegovih revolucij so imeli celo slogan »Ne tražimo ništa novo, samo carstvo Dušanovo« (Internet Svedok 2015). Komunistično urejene države so popadale kot domine, in kljub temu da je bilo prelite veliko krvi, je večina narodov socialističnih republik/federacij do konca prve polovice devetdesetih let že imela svojo lastno državo. Da so nekateri narodi na svojo lastno samostojno in od drugih neodvisno ter svobodno državo čakali skoraj pol stoletja (nekateri še dlje), gre pripisati »/ ... / napačnim presojam in osredotočanja analiz v korist lastnih interesov, spričo katerih so mnogi zahodni analitiki konca hladne vojne spregledali bistveno, in sicer, da na Vzhodu komunistične diktature niso zlomile in zaslužjile samo ljudi kot posameznike, ampak tudi cele narode« (Volk 2012, 29). Tudi Vojko Volk v svoji knjigi Od naroda do države in nazaj (Volk 2012, 29–30) pravi, da je hrepenenje narodov po svobodi ogromna večina zahodnih analitikov odpravila z levo roko in jih strpala v en sam koš, kot pojav primitivnih nacionalizmov in separatizmov, nove države pa so že vnaprej obsojali na neuspeh (da bodo postale t.i. »failed states«, zavožene države) ter jim napovedovali gospodarski zlom in tudi sicer temačno prihodnost. Mračne napovedi se niso uresničile, Evropa je v 90. letih dobila kar nekaj novih držav, ki bolj ali manj uspešno kljubujejo mračnim napovedim zahodnih analitikov, večina nekdanjih socialističnih republik pa je danes polnopravnih članic ZN, EU in zveze NATO.

Zdi se, da so se želje Kosovarjev po samostojni državi ali po vsaj več avtonomije, popolnoma izgubile v kaosu razpadanja SFRJ, a je Srbija, kljub temu da je šele končala krvave vojne s Hrvaško ter končno podpisala Daytonski sporazum in s tem premirje v Bosni in Hercegovini,

na vsak način želela zadržati Črno Goro in Kosovo, za slednjega je leta 1998 še vedno našla čas in začela z bombardiranjem ter paradiranjem po kosovskih ulicah s policijskimi in paravojaškimi enotami. Ker »/ ... / oblasti ZRJ niso bile pripravljene za mirno rešitev krize na Kosovu je NATO 24. marca 1999 pričel izvajati letalske napade na ZRJ, ki so trajali do 10. junija istega leta, ko je ZRJ končno sprejela zahteve za politično rešitev krize« (Jelušič, ur. 2005, 93). Rešitev pa bi srbski narod in srbska pravoslavna cerkev, če ne bi bila zaslepljena z nacionalizmom in idejami o ohranjanju Jugoslavije kot enote (četudi so to bile težnje po graditvi Velike Srbije), našla že v »/ ... / razmisleku o tem kako v državni skupnosti zadržati (vsaj Črno Goro in Kosovo) in jima ponuditi polno samostojnost v neki ohlapni zvezi držav z enim sedežem v ZN« (Volk 2012, 62). Namesto tega je Srbija takoj po Titovi smrti na Kosovu začela izvajati represivno politiko, ki jo je opravičevala z »/ ... / argumenti, da je pač treba zavarovati varnost ljudi in premoženja ter državne interese« (Klinar 1989, 237). Ti ukrepi in napačne informacije, ki jih je srbska politika prodajala medijem, so pripomogli tudi k precejšnjemu nazadovanju Kosova in njegovega prebivalstva, še posebej večinskega albanskega, ki jo, ironično, zaradi »/ ... / etnične stratifikacije, kar zadeva uporabo državne represije proti Albancem in njihove politične enakopravnosti, štejemo med etnično deprivilegirano manjšino v sociološkem smislu« (Klinar 1989, 271).

Nasilno spreminjanje jugoslovanske ustave iz leta 1974 je za Kosovarje pomenilo omejevanje pravic ter strah, da bi bili ukinjeni kot narod, hkrati pa je to bil začetek dolgega boja za lastno kosovsko državo. Milošević in njegovi privrženci kljub napadom in policijskemu nadzoru Kosova in Metohije, te pokrajine niso uspeli zadržati pod svojo oblastjo. Po letu 1999 je bilo Kosovo »/ ... / pod upravo ZN in postalo etnično še bolj homogena družba kot kdaj koli poprej / ... / z več kot dva milijona albanskega prebivalstva in le okoli 100 000 srbskega. / ... / A kakorkoli, dejstvo je, da so prav kosovski Srbi plačali najvišjo ceno Miloševićevih sanj o veliki Srbiji, nekoč steber kosovske družbe in multietnične strpnosti, danes pa na robu zmožnosti fizičnega preživetja« (Volk 2012, 194–195).

V času izvajanja politične agonije (predvsem Beograda) nad Kosovarji, le ti niso mogli iskati podpore pri LR Albaniji, medtem ko je »/ ... / srbska in črnogorska politokracija na Kosovu dobivala podporo v Republiki srbski. Ko se je leta 2008 Kosovo končno osamosvojilo, v Evropi in po svetu ni dobilo takšne podpore, kot bi si jo želelo, še več »/ ... / pojavilo se je stereotipno verovanje o tem, da en narod ne more imeti dveh držav / ... / pri čemer imajo dve državi ravno Srbi, če bi seveda veljala trditev določenih srbskih krogov, da so Črnogorci *itak* Srbi« (Volk 2012, 32). Najbolj pa je tej osamosvojitvi nasprotovala Rusija, ki Kosova ne bo priznala predvsem zaradi lastnih težav s Čečenijo in Abhazijo, na drugi strani pa priznava

odcepitev Južne Osetije od matične Gruzije. Odveč pa ni omeniti niti njenega *zavezništva* s Srbijo.

Lahko bi trdili, da je današnje Kosovo rezultat več desetletij (stoletij) trajajočih napetosti med Srbi in Albanci, je rezultat vojne sprožene s strani tujih okupatorjev, po balkanskih vojnah pa je bila nič več in nič manj kot nagrada Srbiji in nov kolonialni problem, »/ ... / iz Srbije pa je izločeno leta 1999 po Natovi *humanitarni akciji*« (Bebler 2011, 335). Krivice, ki jih je Srbija s svojo nacionalistično naravnano politiko, kratenjem človekovih pravic in agresijo naperjeno v albansko prebivalstvo, so Kosovarji izkoristili za razglasitev »/ ... / ti. remedialne neodvisnosti s tem pa razdelili mednarodno skupnost, članice EU in zveze NATO« (Bebler 2011, 335).

2 METODOLOGIJA

2.1 CILJI IN NAMENI DIPLOMSKE NALOGE

V diplomski nalogi bom obravnavala kosovsko vprašanje – njegovo pot do neodvisne in samostojne države, ki se še danes, po skoraj osmih letih od razglasitve neodvisnosti, spopada s težavami zaradi nepriznanja mednarodne skupnosti.

Namen naloge je prikazati kaj je današnje Kosovo in komu pripada. Na kratko bom prikazala njegovo zgodovino in prebivalce, leta pod srbsko okupacijo ter boj za neodvisnost.

Cilj naloge je ugotoviti na kateri točki se nahaja Kosovo danes, skoraj osem let odkar je razglasil neodvisnost od matične Srbije in kakšna je Kosovska prihodnost.

2.2 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

RV1: Ali je bila razglasitev kosovske neodvisnosti posledica remedialne neodvisnosti ali prislužene suverenosti?

RV2: Katere so največje težave s katerimi se Kosovo spopada in kako se iz le teh skuša izviti?

2.3 METODE IN TEHNIKE

»Na splošni ravni družboslovno raziskovanje zajema vse, kar je povezano s prizadevanji družboslovnih znanstvenikov, da pripovedujejo o družbi« (Ragin 2007, 21). Zajema znanstvene metode in tehnike s katerimi skušamo ovreči ali potrditi prej zastavljeno hipotezo oziroma odgovoriti na raziskovalno vprašanje, raziskovanje pa je bodisi kvalitativno, bodisi kvantitativno, pri čemer prva oblika zajema » ... poglobljene informacije o omejenem številu primerov, pri drugem pa omejeno količino informacij o velikem številu primerov« (Ragin 2007, 40).

Diplomska naloga je *kvalitativno raziskovanje* kar pomeni, da se oprem na majhno število primerov, torej predvsem na Kosovo in njegovo pot do samostojne države in samo neodvisnost, uporabim pa poglobljene informacije, ki so na voljo.

Uporabila bom *deskriptivno metodo* za opisovanje in ugotavljanje/povzemanje trditev o odločitvah narodov in držav za neodvisno in samostojno pot, in ali Kosovo dosega kriterije za polnopravno priznanje v mednarodni skupnosti.

Tehnike, ki jih bom uporabila v nalogi pa so naslednje:

- *Analiza primarnih virov*: temeljni pravni dokumenti mednarodne skupnosti in Kosova kot novonastale države, mi bodo pomagali pri razumevanju zakaj Kosovo še ni polno priznana država.
- *Analiza sekundarnih virov*: »Navadno tak vir, kjer so primarne informacije predstavljene na referenčni ali priročni način (slovarji leksikoni) ali na bibliografski način (katalogi, referatni časopis, ...), in kjer so o nekem primarnem dokumentu na viljo le osnovne bibliografske informacije brez samega besedila dokumenta« (Bartol 1). Sekundarna analiza mi bo torej v pomoč pri povzemanju že obstoječih člankov, spletnih virov, knjig, ...

Tehnika zbiranja podatkov: opravila bom družboslovni intervju, pregledala pa bom tudi statistične podatke in raziskave na temo Kosova in njegovega problema v mednarodni skupnosti.

2.4 ZGRADBA DIPLOMSKEGA DELA

Diplomska naloga je sestavljena iz dveh delov.

V prvem delu so razloženi pojmi avtonomije, samostojnosti, neodvisnosti in samoodločbe narodov, ki pa se ves čas prepletajo s položajem Kosova v nekem obdobju. V tem delu tudi ugotavljam kako je Kosovo doseglo svojo samostojnost – z razglasitvijo remedialne neodvisnosti, ali je bila njegova suverenost prislužena.

Drugi del prikazuje pot in boj Kosovarjev do neodvisnosti, še posebej od razpada Jugoslavije dalje, in tudi obdobje po letu 2008, ko je prišlo do končne razglasitve neodvisnosti, a je prineslo nove težave.

Intervju z dr. Antonom Beblerjem, pa bo odgovoril na nekatera vprašanja o Kosovu in Kosovarjih, njihovi preteklosti in (ugibanjih) o prihodnosti.

3 KOSOVO IN SRBIJA MED POJMI NEODVISNOSTI, SAMOODLOČBE IN AVTONOMIJE

*»Svoboda ne more biti podarjena – biti mora dosežena.«
(Elbert Hubbard, ameriški pisatelj, publicist in umetnik)*

Razpad komunizma je privedel do propada še zadnjih velikih multinacionalnih »imperijev«, s tem pa je nastal cel kup novih držav, ki do tega trenutka še nikoli niso obstajale kot samostojne entitete. In medtem ko je Sovjetska zveza razpadla bolj ali manj mirno in brez večjih konfliktov, je bila slika na območju nekdanje SFRJ povsem drugačna. S smrtjo Josipa Broza – Tita je Jugoslavija izgubila praktično edino močno vez med republikami, ki razen podobnega jezika nimajo skupnega praktično ničesar. »Pravljica o srečnih jugoslovanskih narodih in verah, ki živijo v bratstvu in slogi in plešejo kolo, je umrla v morju krvi« (Volk 2012, 59). Ideje o ponovni oživitvi Velike Srbije so se pojavile še preden je Milošević dokončno prevzel oblast, ko pa jo je, »/ ... / je Srbija hotela vse ali nič – in dobila nič. Milošević je bil fenomen najčistejše oblike postavljanja nacije nad posameznika in postavljanja svobode nacije nad svobodo posameznika« (Volk 2012, 62), še bolj pa v oči bode dejstvo, da je bil Milošević vse do leta 2000 tudi demokratično izvoljeni predsednik Zvezne republike Jugoslavije, kar kaže »/ ... / da niti volitve niso garant za demokracijo« (Volk 2012, 79)

Crosier (Crosier v Rus 2001, 72) je za sodobno državo dejal, da ne sme proizvajati nobene zgodovine, niti ne sme krojiti sodobne družbe, hkrati pa tudi sodobna politika ne sme oblikovati človeka in družbe, vse kar lahko stori je le oblikovanje okolja, ki jim omogoča odkriti same sebe. Vprašanje, ki se tukaj poraja je, ali lahko tisti narodi, ki so zaradi države v kateri živijo zatirani, ali kakorkoli drugače onemogočeni v delovanju in lastnem oblikovanju, koristijo pravico do samoodločbe in kaj to sploh pomeni?

Leta 1966 je Generalna skupščina ZN sprejela Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah, kjer je že v prvem členu prvega dela obravnavana pravica do samoodločbe narodov, in sicer imajo »vsi narodi pravico do samoodločbe. S to pravico si svobodno določajo svoj politični status in svobodno zagotavljajo svoj ekonomski, socialni in kulturni razvoj« (Varuh človekovih pravic 2009). Narodi, ki so po nekem sklepu okoliščin pristali zunaj svoje matične države, lahko v primeru zatiranja in kratenja pravic ali kakršnihkoli drugih nasilnih akcij, ki jih država izvaja proti nekemu narodu, izkoristijo pravico do samoodločbe. Tu pa se pojavi novo vprašanje – kdaj ima narod pravico do samoodločbe, ne da bi pri tem ogrožal pravico do ozemeljske celovitosti države. Urška Florjančič (v Florjančič 2008, 44–46) ugotavlja, da sicer obstaja konflikt med obema načeloma, da pa sta ti dve načeli temeljni načeli mednarodnega prava in med seboj povezani, zato si ju je tudi potrebno razlagati v kontekstu ostalih načel. Dejstvo pa je, da se mora, kadar pride do konflikta med obema načeloma, ugotavljati čigave pravice so kratene v večji meri; » / ... / ko se kratijo pravice nekega naroda in njegovi vitalni interesi, je treba dati prednost pravici do samoodločbe pred načelom ozemeljske celovitosti države, torej prednost varstvu naroda pred varstvom držav« (Kristan v Florjančič 2008, 45). Prav tako pa je brez, da štejemo Kosovo, vse od »/ ... / padca berlinskega zidu, pravico do samoodločbe izkoristilo že trinajst držav« (Volk 2012, 208).

Leta 2008 pa je prišlo do še (zadnjih) delitev Srbije – najprej Črna Gora in nazadnje še Kosovo. »Resnica je, da EU, ki še danes ne ve točno kako rešiti problem Balkana, nikoli ni bila preveč navdušena nad ponovno rušitvijo ostankov Titove Jugoslavije« (Gaiser 2010, 230). In če je Črna Gora precej lahko prišla do tako zelene samostojnosti, je problem Kosova evropsko in svetovno politiko razdelil na dva dela – tiste, ki podpirajo samostojno kosovsko državo in tisti, ki zaradi takih ali drugačnih razlogov podpirajo Srbijo. Prve svojo odločitev opravičujejo v tem, da kosovsko odcepitev »/ ... / promovirajo kot edino možnost za mir in stabilnost v regiji / ... / ostale pa trdijo, da / ... / mednarodna skupnost ne dovoljuje odcepitve

izven kolonialnega okvira, in da enostranska odcepitev ne bi smela veljati in določa negativen vzgled« (Bolton in Visoka 2010, 2).

Tu se pojavi vprašanje, ali bi lahko, če bi mu bila ponujena možnost alternative, Kosovo svojo odločitev o odcepitvi od Srbije preložil? Odgovor na to vprašanje je zapleten, saj je zapletena tudi kosovsko srbska zgodovina, v kateri pa Srbija ni nikoli imela preveč posluha za pokrajino in njeno (večinsko) prebivalstvo. Will Kymlicka (v Lehnig, ur. 1998, 111–150) se sprašuje, če je federalizem možna alternativa secesiji. Skozi esej ugotovi, da temu verjetno ne more biti tako, ker federalizem sam ne bo rešil teženj po odcepitvi, kvečjemu bi jih samo odložil za nedoločen čas, v zavesti skupnosti pa bi še vedno obstajala možnost odcepitve, spet na drugi strani pa bi uspešen federativni sistem neki skupnosti lahko prikazal, da je sposobna samostojne poti in lastne države. Anton Bebler pa v intervjuju poudari, da se je odcepitev zgodila že leta 1999, ko je zveza NATO bombardirala Beograd (Bebler 2015b)

Z novo jugoslovansko ustavo leta 1974 sta Kosovo in Vojvodina postali konstitutivna dela SFRJ, kar pa je Srbiji kot državi povzročalo nemalo težav, »/ ... / saj se v primerjavi z drugimi državami ni mogla konstituirati kot suverena država« (Salaćanin 2006a, 316). Verjetno je Srbija ravno iz tega razloga po razpadu Jugoslavije ti dve pokrajini prikrajšala za avtonomijo oziroma je bilo to logična posledica in s strani srbske politike tudi pričakovati. Za obe pokrajini so amandmaji k ustavi iz leta 1963, še posebej pa k novi iz leta 1974 prinesli večjo enakopravnost in moč odločanja v Srbiji in v sami federaciji – »/ ... / (1) okrepili sta svoj položaj in postopoma dobili obrise nekakšnih kvazifederalnih enot znotraj neobstoječe federalne ureditve Srbije in (2) z novimi rešitvami sta se čedalje bolj inkorporirali v tkivo federacije in se vse bolj izenačevali z republikami, s tem da sta postali konstitutivni element federacije in njene ureditve« (Salaćanin 2006b, 316). Kosovu avtonomija kljub temu ni prinesla razvoja, še več, Kosovo je v primerjavi z ostalimi deli Jugoslavije zaostajalo, največji problem pa je bila brezposelnost. »Zaradi visoke brezposelnosti pa je med Kosovarji tudi največ migrantov, ki iščejo službo« (Horvat 1989, 186). Srbski nacionalizem je po Titovi smrti pričel rasti, v času Miloševićevega režima pa je dosegel vrhunec. »Z ustavnimi amandmaji leta 1989 sta Kosovo in Vojvodina izgubili atribute državnosti (ustavni veto, del zakonodaje in sodne funkcije), leta 1990 pa sta z novo srbsko ustavo zreducirani na raven teritorialne avtonomije« (Salaćanin 2006, 318–319). To pomeni, da je Kosovo sicer obdržalo avtonomijo, a je ta zadevala vse prebivalce te regije, vendar pa je Srbija pridobila moč nad vojaškimi in mednarodnimi posli ter ostalimi oblikami kontrole. »Albanci na Kosovu niso sprejeli vsiljenih rešitev, kar je tudi razumljivo, saj ni bilo nobenega dogovora z njimi, njihova

pokrajinska oblast pa je bila pod pritiskom srbskih oblasti odstavljena (Vasilijević v Salaćanin 2006, 319).

Ko je Srbija leta 1998 napadla Kosovo, ga je tudi bolj ali manj izgubila, saj je le to padlo pod upravo ZN (UNMIK). Po mnenju Larsa Gaiserja (v Gaiser 2010, 231) pa je Srbija Kosovo izgubila 7. oktobra 2005 s poročilom posebnega odposlanca ZN Kaija Eideja, v katerem se je prvič začelo razmišljati o pospeševanju postopka neodvisnosti. Dejstvo pa je, da Kosovo do razglasitve neodvisnosti, ni imelo pravega statusa – imenovanja kot so črna luknja, neodvisna regija, protektorat, provinca republike Srbije, / ... / so bila neprimerna.

Anton Bebler (v Bebler 2011, 335) Kosovo označi kot primer uspešne remedialne odcepitve, Grace Bolton in Gezim Visoka pa se v članku Recognizing Kosovo's independence (v Bolton in Visoka 2010) sprašujeta, ali je Kosovo res primer remedialne odcepitve, ali pa je prislužena suverenost primernejši izraz.

3.1 KOSOVO: REMEDIALNA ODCEPITEV ALI PRISLUŽENA SUVERENOST?

Kadar so nekemu narodu pod tujo oblastjo kratene človekove pravice oziroma se nad njimi izvaja kakršnakoli nasilna politika, lahko tak narod razglasi neodvisnost na podlagi ti. remedialne odcepitve. Le ta je bila »/ ... / sprva oblikovana kot negativna obveznost pri uporabi kolektivnega nepriznanja tistim državam, ki so bile ustvarjene z nasiljem (npr. etnično čiščenje) in s kršenjem mednarodnega prava« (Bolton in Visoka 2010, 4). Na primeru Kosova Bebler (v Bebler 2011, 48) meni, da je Srbija legitimnost nad pravico Kosova izgubila leta 1989, ko je ob grobem kršenju veljavne jugoslovanske ustave, odpravila spoštovanje temeljnih svoboščin na Kosovu, uvedla policijski nadzor, Albance pa izključila iz državnih in javnih institucij, kasneje pa je še večkrat kršila njihove pravice oziroma izvajala nasilno politiko izseljevanja Albancev (akt genocida):

- Leta 1998 je pod grožnjo strelnega orožja primoranih zapustiti svoj dom 350.000 Turkov in Albancev
- Leta 1999 je iz Kosova pregnanih še 800.000 prebivalcev

Čeprav je Srbija leta 2001 dokončno spremenila svoj režim, pa je to vendarle »/ ... / ne odvezuje od njene odgovornosti za omenjene grobe in množične kršitve človekovih pravic in od obveznosti ZRJ, ki jih je sprejela kot članica Sveta Evrope in OZN. Te kršitve pa so dale

legitimnost Natovi humanitarni akciji leta 1999 in upravičile remedialno odcepitev Kosova od Srbije leta 2008« (Bebler 2011, 340).

Koncept prislužene suverenosti služi kot razkorak med dejansko suverenostjo in pojmom samoodločbe narodov in sestojih iz treh elementov: deljene suverenosti, vzpostavitev institucij in določanje končnega statusa; pri čemer prvi pomeni delitev pristojnosti oziroma državno in poddržavno oblast na nekem ozemlju, drugi pojem pomeni da poddržavna oblast skupaj z mednarodno skupnostjo spreminja oziroma gradi upravne institucije s tem pa se tudi večja suverenost lokalne oblasti na tem območju, medtem ko zadnji element dokončno določi odnos med lokalnim subjektom in njegovo matično državo ter nekim ozemljem (Williams in Pecci 2004, 354). »Elementi prislužene suverenosti, so vidni od leta 1999 dalje, ko je kosovska oblast s pomočjo mednarodne skupnosti vzpostavljala lokalno samoupravo, kar je sledilo do razglasitve neodvisnosti leta 2008« (Bolton in Visoka 2010, 8).

Kosovsko vprašanje po razpadu SFRJ lahko razdelimo na dve obdobji, in sicer od 1989 do 1998 ter od 1999 do 2008. In medtem ko je prvo obdobje izpolnjevalo »pogoje« za remedialno odcepitev, je drugo obdobje, obdobje nadzora mednarodne skupnosti nad Kosovom in čas prisluževanja suverenosti. Grace Bolton in Gezim Visoka (v Bolton in Visoka 2010, 8) to imenujeta obdobje desetletnih teorij in razvoja Kosova med od 1989 pa do 2009.

»Na primeru Severne Irske, Zahodne Sahare in prej Črne Gore, kjer so lokalne (poddržavne) oblasti delile suverenost z matično državo, je na primeru Kosova to nekoliko drugače, saj je oblast delil z mednarodno skupnostjo« (Williams in Pecci 2004, 360), kar pa Kosovarje naredi nekoliko posebne. Zaradi vojne in napadov Beograda na Kosovo, je od leta 1999 Kosovo pod nadzorom mednarodne skupnosti, »/ ... / z resolucijo 1244 je VS ZN tudi določil povojni red na Kosovu, novembra 1998 so Mednarodno javno pravo in policy skupine (PILPG) ter Mednarodne krizne skupine ustanovile koncept prislužene suverenosti kot policy recept in strategijo reševanja konfliktov na območju« (Bolton in Visoka 2010, 6–12).

Na kosovsko vprašanje lahko odgovorimo ravno s tema dvema pojmomoma. Medtem ko je remedialna odcepitev »/ ... / teoretični okvir pri evalvaciji poglavitnih vzrokov upravnih težav in vprašanja o neodvisnosti (ki izhajajo predvsem iz kratenja človekovih pravic, etničnega čiščenja, ...), hkrati pa daje omejena navodila pri reševanju težav, ki jih na drugi stani tako natančno podaja pa prislužena suverenost služi predvsem kot most med tema neskladnostma« (Bolton in Visoka 2010, 21–22), in kot odgovor na vedno bolj »/ ... / omejeno praktičnost

pristopov za reševanje konfliktov o neodvisnosti, kot sta, najprej suverenost oziroma najprej samoodločba« (Williams in Pecci 2004, 383).

3.2 KOSOVO OD 1912 DO 1985

28. novembra 1912 je Albanija razglasila neodvisnost, vendar pa je »/ ... / polovica Albancev ostala zunaj meja svoje nove države, predvsem na Kosovu, v Makedoniji, južni Srbiji in Črni Gori, in čeprav je bila Albanija kasneje ves čas v primežu balkanskih vojn, je bil dolgoročni načrt albanskih nacionalistov ustvariti Veliko Albanijo« (RTVSLO 2012b).

Toda ravno vojne in pohlep sosednjih držav ter totalitaristični režim Enverja Hoxe, ki je Albanijo povsem izoliral od preostalega sveta, ni pripomogel k širjenju le te.

Na drugi strani je bila Srbija, nekdanja močna sila, ki je po izgubljeni bitki na kosovskem polju, ko je postala turški vazal, več časa sanjala o ponovni vzpostavitvi Dušanovega carstva, leta 1906 pa projekt Ilije Garašanina z naslovom Načertanije, končno pride v javnost. Srbija izhoda na morje ni dobila po nobeni balkanski vojni, so pa »/ ... / srbski strategii iskali pot do morja prek Kosova in severne Albanije, kjer pa je odveč albansko prebivalstvo, ki skupaj s Sandžakom predstavlja muslimanski most med Bosno in Turčijo. Med obema vojnama je ta most Srbe pričel vse bolj motiti, ker naj bi pomenil nevarno etnično prepreko med Srbijo in Črno Goro, prek katere je Beograd naposled le dobil izhod na morje« (Jež 1994, 12). Srbija je zato iskala načine kako očistiti ta območja.

Na vprašanje komu, zgodovinsko gledano, Kosovo dejansko pripada, je težko odgovoriti. »Albanci trdijo, da so kot potomci Ilirov prvotni naseljenci, medtem ko je za Srbe pokrajina jedro njihovega srednjeveškega kraljestva in svoje trditve utemeljujejo s tem, da je v srednjem veku na tem območju živel le malokateri Albanec, in v podkrepitev svojih trditev s ponosom kažejo na svoje samostane in cerkve, s katerimi je posejana pokrajina« (RTVSLO 2008a). Dejstvo pa je, da so po končani bitki na Kosovskem polju leta 1389 manjšina postali Srbi, zato je bilo po pridobitvi ozemlja leta 1912 glavno vprašanje kako to težavo rešiti. Zato so že 1919. začeli s kolonizacijo Kosova in Metohije, ki je potekala v treh fazah (Horvat 1989, 65–66)

- 1. faza: 1919 – 1920
- 2. faza: 1921 – 1931
- 3. faza: 1931 – 1941

Agrarna reforma je potekala v celotni kraljevini Jugoslaviji, toda na Kosovu je bil glavni namen *nacionalizacija* in *asimilacija* tega območja s krščanskim, slovanskim prebivalstvom. Tako so poleg Črnogorcev in Srbov tu naselili še nekaj deset slovenskih in hrvaških družin, albanske prebivalce pa so, še posebej v tretji fazi pustili brez vsega in jim celo odvzeli lastno rodovitno zemljo. Do leta 1939 se je na Kosovu povečalo število slovanskih prebivalcev iz »/ ... / ene četrte na eno tretjino, ostali dve tretjini pa so predstavljali Albanci, Turki in Muslimani« (Obradović v Horvat 1989, 65).

Še pred začetkom II. svetovne vojne so se prvič pojavile ideje o etničnem čiščenju vsega nesrbskega. Vasa Čubrilović, srbski akademik in pisatelj ter nekdanji član organizacije Mlada Bosna in eden izmed atentatorjev na Avstro-Ogrskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegovo ženo Sofijo, je leta 1937 objavil memorandum z naslovom Izgon Albancev, ki je obravnaval predvsem vprašanje Albancev na Kosovu. Ta problem bi rešili z etnično čistko Albancev, svoje mnenje pa je izrazil še enkrat, in sicer leta 1944, z esejem o manjšinskem problemu v Novi Jugoslaviji, kjer razloži, da problem manjšin ni prisoten samo v Jugoslaviji, temveč v celotni Evropi: »/ ... / pokazalo se je, da niti pri nas (v Jugoslaviji) niti kjerkoli drugje v Evropi, nobena prizanesljivost ne pripomore k temu, da se etnične manjšine preko meja ne bi povezovala s svojimi matičnimi državami. Še pred vojno je bilo namreč opaženo povečanje separatističnih teženj nacionalnih manjšin po vsej Evropi, saj jim tako kulturne kot tudi gospodarske prednosti pomagajo kot sredstvo za razbijanje držav v katerih so živeli do sedaj« (Horvat 1989, 78).

Prva leta po vojni, so Albanci na Kosovu plačevali za svoje *grehe* iz preteklosti oziroma iz časa II. svetovne vojne, ko so se skupaj z Albanijo povezali z italijanskim okupatorjem, v upanju »/ ... / da bodo naposled dosegli nacionalno osvoboditev. Tako je obstajalo vojno stanje na tem območju še nekaj časa, posledica le tega pa je bilo gospodarsko zaostajanje, visoka stopnja brezposelnosti med Kosovarji, izseljevanje« (Jež 1994, 14–15).

Leta 1974 je SFRJ sprejela novo ustavo, Kosovo je postalo avtonomna pokrajina, s tem pa je dobilo pravico veta, postalo je sestaven del federacije, po tistem pa so Kosovarji upali, da je to korak k ustanovitvi nove republike (Kosovo). Tito je s trdo roko in železno voljo ves čas upravljal celotno federacijo in pomiril srbska nacionalistična nagnjenja. Po njegovi smrti, je bila ravno Srbija tista, ki je začela prva izvajati pritiske nad albanskim prebivalstvom. »Policijske akcije organov državne varnosti proti Albancem: preiskave, pripori, / ... / vojska demonstrira svojo moč. Politična zborovanja, demonstracije se prepovedujejo, svoboda

političnega izražanja se omejuje, objektivne informacije so blokirane« (Klinar 1989, 207). Ravno nerešeno albansko vprašanje na Kosovu, je vzrok za albanski nacionalizem, ki se »/ ... / širi predvsem od 60. let dalje, svoj vrhunec pa doseže v začetku 80. let« (Klinar 1989, 270). Študentske demonstracije so se začele marca 1981, a so jih državni aparati omejili. »Beograjska oblast je dogodke na Kosovu označila za kontrarevolucijo, aretirali pa so okoli dva tisoč teroristov, kar je bilo uvod v novo obdobje policijske represije« (Jež 1994, 17), ki je trajalo še v 90. letih prejšnjega stoletja.

3.3 KOSOVO OD 1986 DO 2008

Že nekaj mesecev po smrti jugoslovanskega voditelja Josipa Broza – Tita, so na Kosovu izbruhnili študentski nemiri. Čeprav je dejstvo, da na Kosovu nikoli ni bilo povsem mirno – »/ ... / tudi v novi Jugoslaviji se je nadaljevalo nasilje med ljudmi v obliki klasičnih kriminalnih dejanj, ki dobivajo še posebne razsežnosti, če je storilec pripadnik drugačne etnične pripadnosti kot žrtev« (Klinar 1989, 270). Z Miloševićevim vzponom na oblast in njegovim slavnim: »Niko ne sme, da vas bije«, pa so se razmere še bolj zaostrile, leta 1998 pa dosegle vrhunec z vojno.

To obdobje lahko tako razdelimo na tri dele:

- 1. obdobje: 1986 – 1990: Miloševićev vzpon

Miloševićev vzpon na oblast je sovpadal s 600. obletnico bitke na Kosovskem polju. Srbsko predsedstvo je to obletnico izkoristilo tudi za izkazovanje moči na tem območju. Naraščajoči srbski nacionalizem je federacijo razdelil na dva bloka, »/ ... / srbskega in slovenskega, vključno s Kosovom. Slovenska gibanja so sklenila zavezništvo s Kosovarji, ravno v času Kosovske izgube avtonomije, Albanci pa so ustanovili Ligo za neodvisno Kosovo in tako pokazali, da si ne želijo biti avtonomna provinca v Srbiji temveč republika« (Open Democracy 2014)

- 2. Obdobje: 1990 – 1998: Izguba avtonomije in vojna na Kosovu

Še pred razpadom Jugoslavije je Srbija poskrbela, da je Kosovo izgubilo status avtonomne pokrajine, kar pa je najbolj prizadelo albanski del prebivalstva. Zapiranje albanskih šol, kratenje človekovih pravic, odpuščanja. Kljub nasilnim akcijam proti Albancem, zatiranju in napačnemu medijskemu obveščanju pa so Kosovarji ohranili mirno kri – niso se posluževali nasilnih akcij, »/ ... / za potrebe ljudi so skrbele paralelne institucije, ves čas pa je bil prisoten

strah, da bi se vojna vihra, ki je divjala v Bosni in na Hrvaškem prestavila na Kosovo« (Open Democracy 2014). Anton Bebler (v Bebler 2011, 339) ugotavlja, da je kosovski problem vseboval politični konflikt med kosovskimi Albanci, ki želijo enakopravnosti, nacionalne emancipacije in pravice do samoodločbe na eni strani ter prizadevanji srbske politične elite, da jih obdrži v podrejenem položaju in jim še naprej vlada iz Beograda, na drugi strani.

Največja težava so bili ravno slabi odnosi med Srbi in Albanci na Kosovu, a do provokacij s strani Kosovarjev vseeno ni prihajalo (»razloge za to lahko iščemo v strahu pred vojno, medijskem neporočanju, saj je LDK izvajala popolno kontrolo nad medijskim poročanjem ali pa celo v patriarhalnem sistemu, ki je Albance naučil discipline in distanciranja od nasilja« (Open Democracy 2014), med srbskim prebivalstvom so iskali tudi zaveznike, » /... / še posebej v različnih marginalnih skupinah npr. Ženske v črnem iz Beograda« (Open Democracy 2014).

- 3. Obdobje: 1999 – 2008: uprava UNMIK in pot k neodvisnosti

Paradoks Natovega napada na Beograd leta 1999 je v tem, da Kosovo zaradi tega ni moglo razglasiti neodvisnosti. Od takrat dalje je bilo Kosovo pod nadzorom Združenih narodov, in sicer uprave UNMIK. Med tem obdobjem se je preizkušala tudi sposobnost Kosova, da postane samostojna država (pomoč pri vzpostavitvi paralelnih institucij, ...).

4 SAMOSTOJNO IN NEODVISNO KOSOVO

Od tega dne je Kosovo neodvisno in svobodno!

Hasim Thaci, 17. 2. 2008

Leta 2008, se je »/ ... / Mednarodni civilni urad (ICO) usmeril v pomoč Kosovu pri postavitvi suverene države – pri pisanju zakonodaje in vzpostavitvi institucij, sicer pa so že med letoma 2006 in 2007 UNMIK in domača politična elita osnovali dele pomembnih zakonov, ki so morali biti sprejeti pred samo razglasitvijo« (Capusella 2015, 155).

17. februarja 2008 je kosovski parlament sprejel deklaracijo o neodvisnosti Kosova s 109 glasovi za in nobenim proti, medtem ko je manjkalo enajst predstavnikov manjšin (tudi srbski) (RTVSLO 2008b).

"Kosovska ustava opredeljuje Republiko Kosovo kot neodvisno, suvereno, demokratično, edinstveno in nedeljivo državo, katere suverenost izvira iz ljudstva. Ustava vključuje Ahtisaarijev načrt kot sestavni del ustavnega reda na Kosovu, in od vseh organov zahteva, da ga bodo spoštovali« (Wikipedia 2014). Kosovo je parlamentarna demokratična republika z ločenimi izvršno, zakonodajno in sodno oblastjo. Izvršno izvaja parlament, zakonodajno državni zbor z ministri, sodna oblast pa je v rokah vrhovnega sodišča in njemu podrejenih sodišč, ustavnega sodišča in neodvisne tožilske institucije. »Kosovski zakoni temeljijo na sistemu civilnega prava« (Wikipedia 2015b). »Kosovski parlament je sestavljen iz 120 sedežev, od tega jih deset pripada Srbom, štirje predstavnikom Romov, Egipčanov in Aškalom, trije Bošnjakom, dva Turkom in en sedež Goranom« (Wikipedia 2015a).

»ICO ni imel neposrednega vpliva na Kosovsko upravljanje, temveč zgolj nadzor nad spoštovanjem in izvajanjem določb iz načrt / ... / sam pa je bil pod nadzorom Mednarodne usmerjevalne skupine (ISG), sestavljene iz Hrvaške, Švice, Norveške, Turčije, ZDA in 20 držav članic EU, ki so priznale Kosovo, ki je tudi izbrala mednarodnega civilnega predstavnika, ki je imel znotraj ICO največ moči« (Capusella 2015, 105).

19. februarja 2008 je Kosovo priznalo šest držav, med njimi ZDA ter Francija in Velika Britanija. Do danes je Kosovo priznalo 111 držav članic ZN, zadnja med njimi, Antigva in Barbuda, 20. maja 2015.

Ker Kosovo še ni priznано s strani nekaterih pomembnih držav članic ZN, EU, OVSE-ja, zveze NATO, se bo zaenkrat težko vključilo v nekatere pomembne institucije oziroma le v tiste, kjer »/ ... / članstvo v ZN ni predpogoj za pridružitvev« (Capusella 2015, 66). Kosovo je

delno bitko že dobilo »/ ... / ko je meddržavno sodišče ocenilo, da razglasitev neodvisnosti Kosova 17. februarja 2008 ni kršila mednarodnega prava« (Dnevnik 2010), res pa je, da je večino priznanj pridobilo že pred to oceno, »/ ... / kar lahko razložimo, ali z dobro kampanjo zahodnih sil, da Kosovo čim več priznanj pridobi pred mnenjem sodišča in tako poveča možnost za pozitivno mnenje le tega, ali zaradi preišljene opozicije, ki je ni prepričalo niti mnenje sodišča« (Capussela 2015, 66).

4.1 KOSOVSKI PROBLEM – NOTRANJI RAZKOL

Težave s katerimi se Kosovo sooča zunaj in znotraj svojih meja, skuša rešiti tako s pomočjo Evrope in EU-ja kot tudi s pomočjo Združenih držav. "Da bi Kosovo lahko rešilo zunanje težave, se mora najprej lotiti notranjih težav, a se zdi, da pri tem ni najbolj uspešno – njegov mednarodni status je bolj ali manj vprašljiv, neuspeh ob prevzemu nadzora nad severom Kosova, je tudi delni neuspeh Zahoda, ki ni pričakoval takšnega upiranja, ki je sledilo kosovski odcepitvi" (Capussela 2015, 90).

"Današnje Kosovo je delno tudi zapuščina misije ZN, čigar uprava UNMIK-a je desetletje nadzorovala razvoj institucij in delovala v korist ljudstva, ki se je lahko zanašalo tako na njihovo vojaško pomoč, kot tudi na pomoč mednarodne skupnosti, vendar pa so bili njihovi temelji za dolgoročen razvoj in stabilnost Kosova po njihovem odhodu, majavi" (Capussela 2015, 60). Razloge za to lahko iščemo v (Capussela 2015, 60–61):

- *zmotnih usmeritvah UNMIK-a*: pisanje sicer dobrih zakonov, ki pa ne ustrezajo kosovskemu okolju;
- *različnih interesih in pomanjkanju jasne politike zahodnih sil, ki so vodile izbire obeh misij (KFOR in UNMIK)*: napetosti med kratko- in dolgo-trajno stabilnostjo in med očitnim in realnim napredkom, so močno vplivale na delovanje obeh misij, kar se vidi tudi v napetostih med liberalno retoriko zahoda in realno objektivnostjo, ki je motivirala intervencijo leta 1999. Če bi se bolj kot na lastne interese osredotočili na stabilizacijo Kosova, bi UNMIK lahko dosegel boljše rezultate.

Po razglasitvi samostojne države, je na Kosovu UNMIK počasi manjšal svojo pristojnost, vzpostavila pa se je misija EU imenovana EULEX Kosovo, ki je tudi »/ ... / najbolj prizadevna misija EU (Capussela 2015, XIII). Mandat EULEX-a je sestavljen iz štirih nalog, in sicer (EULEX Kosovo):

- *Spremljanje, usmerjanje in svetovanje* (pri vzpostavitvi pravosodnega sistema),
- *Izvrševanje* (dokler se ne vzpostavi lokalna oblast, misija skrbi za zagotavljanje pravnih storitev, poddivizija EULEX Sodniki in tožilci pa se ukvarja še z vojnimi zločini, boju proti organiziranemu kriminalu in korupciji, terorizmu ... spodbuja pa stike z domačo policijo in tudi organizacijami kot sta EUROPOL in INTERPOL),
- *Vzpostavitev pravosodja na Severu,*
- *Podpora pri izvajanju dialoga* (izvajanje sporazumov, sklenjenih s pomočjo EU in vključevanje kosovskih Srbov v kosovske varnostne strukture).

Jeseni 2014 so misijo pretresli očitki o korupciji v samem vrhu EULEX-a, ko naj bi podkupnino sprejemala dva visoka predstavnika misije – »/ ... / Eulexova glavna tožilka Jaroslava Novotna in predsednik sodnega sveta Francesco Florit naj bi v zameno za podkupnine ustavljala sodne postopke« (RTVSLO 2014), a je EU očitke zavrnila. Je pa je poročilo EULEX-a razkrilo neuspehe EU na Kosovu, kljub temu da je bila ta misija najdražja in najbolj prizadevna. »Neuspešnost in resne napake se kažejo v tem, da je korupcija na Kosovu visoko, saj so nekateri posamezniki nedotakljivi, hkrati pa večajo svojo moč v samem državnem vrhu Kosova. Jean-Paul Jacque, avtor poročila dodaja, da je misija neuspešna in bi jo bilo potrebno zaključiti« (Capussela, 2015, 125).

Prave državnosti Kosovo nikoli ni imelo, saj je bilo skozi zgodovino ves čas pod različnimi okupatorji – Rim, Bizanc, Bolgarija, Srbija, ... "Ozemlje Kosova je bilo večkrat razdeljeno in je s svojimi deli pridruženo sosednjim deželam, razkosano na več okupacijskih con, delno ali popolnoma priključenih k ozemljem tujih zavojevalcev" (Bebler 2011, 337). V času Titove vladavine, je sicer bilo deležno visoke stopnje avtonomije, ki pa se je po njegovi smrti manjšala, dokler Miloševićev režim ni povsem strl njihovega upora. Ko je vodenje Kosova prevzela uprava UNMIK, se je začelo postopno učenje državnosti, ki pa, kot že rečeno, ni bilo popolno. "Na Kosovu je bil vzpostavljen zapleten in nenavaden sistem mednarodnega protektorata, ki sta ga dopolnjevala omejena začasna samouprava in zelo razširjeno neformalno izvajanje oblasti med kosovskimi Albanci" (Jolyon v Bebler 2011, 341). Zaradi nepopolnih zakonov in neustreznosti srbske zakonodaje na tem območju, so se večala trenja med domačo in srbsko (beograjsko) elito, kar je privedlo iskanja rešitev za to območje. Martti Ahtisaari, nekdanji finski predsednik pa je v predlogu za rešitev kosovskega vprašanja "/ ... / priporočil neodvisnost Kosova, ki bi jo nadzirala mednarodna skupnost" (Bebler 2011, 341).

4.2 AHTISAARIJEV NAČRT IN BRUSELJSKI SPORAZUM

Zunanjepolitični uspehi mlade kosovske republike, so odvisni tudi od notranjepolitičnih dosežkov, ki so podrejeni predvsem sodelovanju srbskih manjšin z albansko večino.

Gerard M. Gallucci, upokojeni diplomat in mirovnik ZN, v svojem članku (v Gallucci 2015a) razpravlja o tem, da je Kosovo premajhno, da bi lahko bilo samo po sebi uspešno – primanjkuje mu naravnih in drugih virov, je globoko vpleteno v korupcijo, še vedno pa se bori z duhovi iz preteklosti – SFRJ, Miloševićevo politiko, komunizmom in slabim upravljanjem EU-ja nad lastnim gospodarstvom. Tako bi z lahkoto postalo propadla država, kar pa bi bilo slabo predvsem za kosovske Srbe, saj lahko edino sami poskrbijo za to, da se njihova skupnost, kultura in zgodovina na tem območju ohranijo – in ravno zato so Srbi ključni dejavnik za kosovski uspeh.

Leta 2007, ko se je že slutilo, da Kosovo ne bo več dolgo del Srbije, je Martti Ahtisaari, nekdanji finski predsednik in odposlanec ZN, na prošnjo generalnega sekretarja ZN Ban Ki Moona, sestavil načrt za Kosovo, poznan pod imenom *Ahtisaarijev načrt*. Načrt je poleg Kosova podprla tudi zveza NATO, medtem ko se je Srbija izrekla proti.

Glavno sporočilo načrta je neizogibna kosovska neodvisnost, saj je to edini način ohranitve miru in stabilnosti na tem območju, od tega pa je odvisen tudi razvoj Kosova. Ahtisaari je takrat zagovarjal tezo, da »/ ... / ponovna združitev s Srbijo in vrnitev srbske oblasti na to območje ni izvedljiva opcija, saj je bilo Kosovo od leta 1999 dalje upravno povsem ločeno od Srbije, / ... / prav tako pa ni trajnostna rešitev niti nadaljujoča se mednarodna administracija na tem območju, saj mora Kosovo za svoje akcije odgovarjati samo, ustvariti pa mora tudi vitalno ekonomijo in tako pospešiti gospodarski razvoj« (United Nations. Security Council 2007, 168). Neodvisno Kosovo bi bilo pod nadzorom Mednarodnega civilnega urada (le ta bi spremljal izvajanje načrta, imel bi tudi moč veta pri izvršnih in zakonodajnih ukrepih) in EULEX-a (pomoč pri razvoju kosovske policije, pravosodnega sistema in z lastnimi pristojnostmi pri aretacijah in pregonih) (Wikipedia 2015b).

Srbija je Ahtisaarijev načrt zavrnila že na samem začetku, saj takrat ni odobrvala neodvisnega Kosova, čeprav bi sprejetje le tega verjetno prineslo tako potreben mir na tem območju. Tudi Gerard M. Gallucci (v Gallucci 2015a) ugotavlja, da je glavna težava Ahtisaarijevega načrta verjetno to, da so ga le redki prebrali in preučili. Kljub temu se določbe (glej prilogo C) z načrta vseeno izvajajo, saj se je k temu »/ ... / zavezalo Kosovo ob

razglasitvi neodvisnosti, med drugim nadzor mednarodne skupnosti nad neodvisnostjo Kosova, zaščito manjšin, večanje lokalne samouprave in zaščito srbske pravoslavne cerkve (Reporter 2012).

Sporazum o normalizaciji odnosov med Beogradom in Prištino (poznani tudi pod imenom Bruseljski sporazum), sta leta 2013 sprejeli vladi obeh vpletenih držav, seveda pod nadzorom EU. Do danes so napredek pri izvajanju določb iz sporazuma, dosegli pri le nekaj točkah. (Republika e Kosovës 2015, 6–10)

- Dober napredek:
 - Sporazum o izvajanju pravosodju – unitaren pravosodni sistem na severu Kosova in vključevanje srbskih sodnikov in tožilcev v kosovske pravosodne institucije,
 - Licenciranje podjetij na severu Kosova glede nadzorovanih dobrin – sporazum sprejet januarja 2013, je bil implementiran januarja 2015.
- Brez napredka:
 - *Srbske paralelne institucije na severu Kosova* – pristojnosti le teh so se še povečale,
 - *Civilna zaščita* – pogajanja potekajo že od decembra 2013, še vedno se nekateri ne morejo priključiti v kosovsko civilno institucijo,
 - *Telekomunikacije* – septembra 2013 je bil sprejet sporazum o klicni kodi Kosova, a se od takrat še ni zgodilo nič,
 - *Energetika* – kosovska oblast še vedno nima nadzora nad napajalnimi postajami Valac,
 - *Barikade v Mitrovici* – sporazum sprejet julija 2014 še vedno ni prinesel napredka,
 - *Avtomobilska zavarovanja* – Kosovo je sprejelo dogovor decembra 2014, Srbija pa še vedno ne,
 - *Vprašanje združevanj (srbskih občin)* – Kosovo o tem ne želi razpravljati dokler ne bo prišlo do dogovora o civilni zaščiti, sporazuma o pravosodju in ukinitve paralelnih institucij na severu Kosova.
- Delni napredek:

- Priprava izvedbenega načrta o vprašanju civilne zaščite – napredek od februarja 2015
- Stalni mejni prehodu po IBM modelu

Za razliko od prvega, so Srbi Bruseljskemu sporazumu vendarle prižgali zeleno luč, s tem pa razočarali Srbe na severu Kosova, »/ ... / sporazum pa so zavrnile tudi srbske nacionalistične stranke, zavrača ga tudi del albanske opozicije na Kosovu« (Einspieler 2013).

"Načrt Marttija Ahtisaarija je spodbujal izgradnjo Kosova kot države njenih državljanov, Bruseljski sporazum pa je razdelil Kosovo na srbski in albanski del, Srbi na Kosovu pa so prepričani, da so s tem sporazumom dobili manj, kot bi pridobili z Ahtisaarijevem načrtom" (Einspieler 2014a).

4.3 VOLITVE

Na Kosovu so imeli lokalne leta 2009 in 2013, parlamentarne pa 2010 in 2014.

Še posebej pomembne so lokalne volitve iz leta 2013, saj so bile prve na katerih so sodelovali tudi prebivalci iz srbskih občin. "Volitve so zaradi sodelovanja srbskih občin Kosovska Mitrovica, Zvečan, Zubin Potok in Leposavić veljale za najpomembnejše od razglasitve kosovske samostojnosti, njihovo izvedbo pa je omogočil dogovor med Beogradom in Prištino o normalizaciji odnosov, ki sta ga strani ob posredovanju Bruslja dosegli aprila (2013 op.a.)" (RTVSLO 2013). Kljub nizki volilni udeležbi so bile volitve uspešno izpeljane, v drugem krogu glasovanja pa je v Kosovski Mitrovici, kjer živi največ Srbov, zmagal srbski predstavnik.

Parlamentarne volitve so bile v obeh primerih predčasne – leta 2010 so bile posledica nezaupnice Thacijevi vladi, saj naj bi se Kosovo takrat znašlo v največji institucionalni krizi, »/ ... / ki je posledica slabega upravljanja koalicijskih partnerjev Demokratske lige Kosova (LDK) in Demokratske stranke Kosova (PDK)« (RTVSLO 2010).

Leta 2014 je padec vlade zakrivilo nesprejetje dogovora o ustanovitvi kosovske vojske, saj srbskih poslancev na sejo parlamenta sploh ni bilo. Volitve, ki so potekale 8. junija (2014) so bile tudi prve parlamentarne na katerih so volili tudi srbski prebivalci, odkar je Kosovo razglasilo neodvisnost. Kljub temu pa volitve same niso spremenile razporeditve moči v parlamentu. V tabeli 4.1. je prikazano stanje po volitvah leta 2010 in 2014, kjer je razvidno, da velikih sprememb ni bilo. Zmaga je zopet šla v roke Demokratske stranke Kosova (DPK). »Že naslednje jutro pa so se LDK, AAK in Limajeva stranka odločile za zavezništvo, pod

vodstvom AAK, podporo pa jim je ponudila tudi stranka Samoopredelitev (Vetëvendosje). Do samega vodenja vlade sicer ni prišlo, kljub temu pa zavezništvo prvih treh in Samoodločba sestavljajo neke vrste blokado, ki lahko preprečuje LDK-ju, da obdrži oziroma vzdržuje svojo moč« (Capusella 2015, 178). V tabeli 4.1. je prikazano število sedežev posameznih strank v parlamentu po volitvah leta 2010 in 2014, kjer je razvidno, da so iste stranke bolj ali manj obdržale število sedežev. Večjih sprememb torej ni bilo.

Tabela 4.1: Primerjava izida volitev in zastopanost sedežev na volitvah 2014 in 2010:

Stranka	Odstotek 2014	Sedeži (od 120)	Izidi 2010
PDK	30.4%	37	32.1% (34)
LDK	25.2%	30	24.7% (27)
Samoopredelitev	13.6%	16	12.7% (12)
AAK	9.5%	11	11% (12)
Nova Srbska Stranka	5.2%	9	2% (8)
Limajeva stranka	5.1%	6	/
AKR	4.7%	/	7.3% (8)
Ostale manjšinske stranke*	4%	10	4% (14)
Ostale kosovsko srbske stranke*	2%	1	3% (5)

*za manjšinske stranke ne velja volilni prag 5%

Vir: Capussela (2015, 178).

Predsednika države izvoli parlament. Od leta 2011 je predsednica Atifete Jahjaga, ki jo je parlament izvolil po tem, »/ ... / ko je kosovsko ustavno sodišče 28. marca 2011 po pritožbi opozicijskih strank Demokratske zveze Kosova in Zveze za prihodnost Kosova, razveljavilo februarso izvolitev Behgjetija Pacollija za predsednika države« (24ur.com 2011). Jahjaga je bila izvoljena v prvem krogu, in sicer z 80. glasovi za in 10. glasovi proti (oziroma za njeno protikandidatko Suzane Novoberdaliu), medtem ko so »/ ... / poslanci iz stranke Samoopredelitev volitve bojkotirali« (24ur.com 2011).

4.4 ŽENSKÉ NA KOSOVU

Ko sem odraščala sem z veseljem poslušala zgodbe iz materinega otroštva, o njenih starejših bratih in sestrah in o tem, kako je njihov ljubeč oče poskrbel za izobrazbo svojih sinov. Toda starejša kot sem postajala, bolj sem opažala, da v njenih zgodbah nikoli ni bilo govora o njenih sestrah in njihovih izobrazbah. Še več, samo ena od njenih petih sester ima končano

srednješolsko izobraževanje. In tako sem prišla do zaključka – če odraščáš na Kosovu, je zate bolje če si deček.

Sidita Kushi

Patriarhalno urejena družba je še danes značilna za Kosovo, ki pa je po drugi strani ena redkih držav na svetu, ki ima žensko predsednico. Spolna neenakost je pereče vprašanje v državi kjer so ženske na področju izobraževanja in zaposlovanja obravnavane kot drugorazredni državljani, še posebej ženske, ki živijo na podeželju.

V letu 2008 je bilo na Kosovu delovno aktivnih le 11% žensk (od 48% tistih, ki so delovno sposobne), medtem ko je stopnja nepismenosti 12,5% (za leto 2007), čeprav le ta pada. Več nepismenih žensk je na podeželju (Perovic, ur. 2008).

Pereča težava je tudi uveljavljanje in iskanje pravice na sodišču. Tako ženske na Kosovu le redko dobijo boj, ko na sodišču iščejo pravico do dedovanja (po npr. smrti svojega moža).

Glede na raziskavo Kosovskega centra za enakost spolov iz leta 2011, kjer so anketirali 1050 žensk nad 18. letom iz večinoma albanskega okolja (manjšine niso izključene) (v Kosovar for Gender Studies Center 2011), se je ugotovilo, da v večini gospodinjstev prihodek prinaša le mož (v skoraj 47% primerov), medtem ko samo žena v 5,24%, oba pa v 14,36% primerov. Ista raziskava je tako ugotovila, da so lastniki nepremičnin večinoma moške (41,5%) ali pa očetje (19,9%) oziroma tisti (19,7%), medtem ko je žena lastnica v komaj 2,2% primerov. Zanimivi so tudi podatki, o tem zakaj ženske na Kosovu ne koristijo pravice do dedovanja (zemlje, hiše, zlata, denarja, delnic, posla, ...) – v 46,25% zaradi navad/družbenih praks oziroma ker ne poznajo svojih pravic (20,10%) ali pa ker ne bi rade obremenjevale svojih očetov/bratov (16,2%). Na vprašanje kakšna bi bila reakcija njene družine/sorodnikov, če bi ženska želela dedovati so bili sledeči (najpogostejši): v 31,22% bi ženske bile prezrte s strani sorodnikov, v 30,57% primerov bi jo ovirali ostali člani družine (brat). V 8,95% primerov pa ovir ne bi bilo.

Tu se seveda lahko vprašamo zakaj se ženskam ne dovoli dedovati oziroma zakaj so ženske tako prikrajšane do le tega. Glede na raziskavo in njene ugotovitve, gre to pripisati "/ ... / patriarhalni ureditvi kosovske družbe, kjer bi gospodinjstvo in ostale nepremičnine pripadle sinu, saj hči pripada družini svojega (bodočega) moža" (Kosovar for Gender Studies Center 2011, 33).

Splošno gledano ženske na Kosovu le redko dedujejo predvsem zaradi patriarhalne družbe, kjer bi jo v veliko primerih (če bi skušale uveljavljati pravico do dedovanja) iz družine izključila celo lastna družina. Pravica do dedovanja pa ni edina, ki se odreka Kosovarkam.

Vojni zločini, katerih žrtve (npr. posilstva) so bile predvsem ženske, so še vedno tabu tema. Le redko katera se namreč upa izpostaviti in o tem govoriti, saj večina žensk nima podpore domače družine, medtem ko na policijo pride vsako leto le okoli 1000 primerov kjer ženske prijavijo svoje može zaradi družinskega nasilja, uradne številke pa naj bi bile precej višje. (Kushi 2015).

Na drugi strani je zanimivo dejstvo, da so ženske v kosovskem parlamentu zelo dobro zastopane (kvota je namreč 30%), kar ga uvršča na drugo mesto v regiji glede na zastopanost žensk v parlamentu (Kushi 2015). Vendar pa je vseeno veliko pravic žensk zapisanih le na papirju, izvajajo pa se le redko, saj je ženska v primerjavi z moškim še vedno manj vredna, še posebej na podeželju.

4.5 SRBI NA KOSOVU

Glede na podatke Svetovne banke iz leta 2014 na Kosovu živi približno 1,8231 milijona prebivalcev, od tega je okrog 5% prebivalcev Srbov. Do leta 1999 je bil ta odstotek večji, a se je po končani vojni na Kosovu, iz tega dela izselila približno polovica vsega srbskega prebivalstva. Srbov je danes na Kosovu približno 100,000, živijo pa v enklavah na različnih delih Kosova. Bošnjaki, Turki, Romi, Gorani, Egipčani in Šakali pa predstavljajo nekaj manj kot 3% vsega prebivalstva, čigar povprečna starost znaša 69 let (glej sliko 4.1.).

Slika 4.1: Osnovni pregled republike Kosovo za leto 2008

celotna populacija (ocena za leto 2009)	2 180 686
površina	10 887 km ²
gostota prebivalstva	200/m ²
glavno mesto	Priština
valuta	Euro
etnična sestava	
Albanci	92,0 %
Srbi	5,3 %
druge etnične skupine (Bošnjaki, Turki, Romi, Aškali, Egipčani, Gorani)	2,7 %
populacija po starostnih skupinah	
0–14 let	33 %
15–64 let	61 %
nad 65 let	6 %
ostali podatki	
povprečna življenjska doba	69 let

Vir: Statistical Office of Kosovo v Perovic (2008).

Največja skupina je tako na severu države, kjer jih od preostalega dela simbolno ločuje reka Ibar, manjše skupine pa so še v centru na Kosovskem polju in na jugu države na območju Šar planine. Lega enklav precej vpliva tudi na pripravljenost na sodelovanje z albanskim

prebivalstvom – Srbi na severu so namreč precej bolj povezani z nekdanjo matično državo Srbijo – »Srbi, ki živijo na severu Kosova so dokaj dobro preskrbljeni. V Mitrovici, kjer so šole, je odlično poskrbljeno za izobraževanje, finančna pomoč pa prihaja iz Beograda. Srbi iz tega območja še dolgo ne bodo odšli« (Bebler 2015b). Na drugi strani so Srbi, ki živijo v enklavah na jugu in v centru države, bolj izolirani od srbske manjšine na severu, kar pa vpliva tudi na "/ ... / večjo pripravljenost sodelovanja z etničnimi Albanci in integracijo v vsakdanje (politično) življenje, kljub temu pa nekatere težave in odpor do sprejetja Kosovske avtoritete še vedno obstaja" (European forum for democracy and solidarity 2015).

Zunanjepolitični uspehi mlade kosovske republike, so odvisni tudi od notranjepolitičnih dosežkov, ki pa se so podrejen predvsem sodelovanju srbskih manjšin z albansko večino. Dejstvo je, da se danes ne ve natančnega števila ljudi, niti njihove narodnosti – »/ ... / srbsko prebivalstvo namreč vse od razglasitve samostojnosti Kosova zavrača vse popise prebivalstva« (Mezinec 2015). Težava je tudi izseljevanje prebivalstva – tako kosovskih Srbov, kot tudi Albancev. Nekateri so odločni – Kosova ne dajo, spet drugi tu ne vidijo prihodnosti, predvsem Srbi – »nihče ne ve, koliko jih je s Kosova tako ali drugače izginilo od leta 1999. Pokrajina Kosova pa govori o spremenjeni etični podobi tega ozemlja« (Mezinec 2015).

Mir na Kosovu je odvisen od sožitja in sodelovanja albanske ter srbske skupnosti. Predvsem slednja je verjetno » /.../ ključ do Kosovskega uspeha« (Gallucci 2015a), ki bi koristil obema stranema.

Gerard M. Gallucci, upokojeni diplomat in mirovnik ZN, v svojem članku (v Gallucci 2015a) razpravlja o tem, da je Kosovo premajhno, da bi lahko bilo samo po sebi uspešno – primanjkuje mu naravnih in drugih virov, je globoko vpleteno v korupcijo, še vedno pa se bori z duhovi iz preteklosti – SFRJ, Miloševićevo politiko, komunizmom in slabim upravljanjem EU-ja nad lastnim gospodarstvom. Tako bi z lahkoto postalo propadla država, kar pa bi bilo slabo predvsem za kosovske Srbe, saj lahko edino sami poskrbijo za to, da se njihova skupnost, kultura in zgodovina na tem območju ohranijo – in ravno zato so Srbi ključni dejavnik za kosovski uspeh.

Kosovska zgodba je bila vedno močno povezana tako z ZDA kot tudi z EU. Z njima pa je povezana tudi Srbija, ki si želi vstopa v Evropsko unijo. Toda nepripravljenost polnega sodelovanja s kosovsko vlado, vpliva na odmikanje pristopnih pogajanj med Srbijo in Unijo. Prav to pa je tudi eden izmed razlogov, da ZDA in EU s postopnim odmikanjem s tega

območja "prisilita" Srbijo in Kosovo na sodelovanje in urejanje težav. "Srbija bi lahko do konca leta (2015 op.a.) rešila vse odprte zahteve EU v zvezi z zmanjšanjem povezav na Kosovu. Največja ironija pa je v tem, da bo ravno Srbija tista, ki bo morala pomagati Kosovu, da bo le to lahko uspešno. Brez stalne pomoči in nadzora, Kosovo namreč ne bo sposobno preživeti, potrebovalo bo tako politično mentorstvo, kot gospodarsko pomoč." (Gallucci 2015b).

4.6 EKONOMIJA NASPROTI POLITIKE TEŽAVE?

V času Jugoslavije je bila daleč najbolj razvita država Slovenija, medtem ko je bilo Kosovo daleč zadaj. Slabemu kosovskemu gospodarjenju so bile že v času Jugoslavije krive slabe (subjektivne) določbe, ki so »/ ... / naložbe usmerjale v kapitalno intenzivne dejavnosti, kar je povzročilo neustrezno strukturo gospodarstva« (Gobec 1990, 402). Veliko število brezposelnih in gospodarske izgube so povzročile, da je Kosovo še naprej zaostajalo za preostalimi deli SFRJ, ki pa je kot celota počasi začela pokati po šivih. Nato je sledil njen razpad. Na Kosovo se je v času vojn nekako pozabilo, dokler ni prišlo do vojne na Kosovu, čas od katerega si Kosovo danes še ni povsem opomoglo, od takrat dalje je namreč zaprt tudi rudnik v Trepči, ki je nekdanje zaposloval več kot 20 000 ljudi in prispeval okrog 70% BDP-ja. Danes je situacija *alarmantna!*

Polovica Kosovarjev je mlajša od 25 let, polovica tistih pod 30. letom so nezaposleni – od 300 000 tistih, ki vsako leto iščejo delo, ga najde manj kot 8 000 ljudi. Ekonomisti ocenjujejo, da bi moralo kosovsko gospodarstvo zrasti za okoli 8%, da bi ljudje začeli vstopati na trg dela, a zaradi recesije, je gospodarska rast komaj nekje okoli 3%. Težava pa je tudi v tem, da se Kosovo preveč osredotoča na politično reševanje, ekonomski razvoj pa tako ostaja v ozadju (Radio Free Europe/Radio Liberty 2013).

Že v času SFRJ je bila stopnja korupcije na Kosovu visoka, kar je posledica etične neenakopravnosti, tako so »/ ... / v skrajnih kriznih razmerah za pridobivanje in ohranjanje politične moči in oblasti premalo prisotna normalna sredstva konkurence razvojnih programov, zasnovanih na znanju, več pa je deviantnih sredstev: konformnosti s posameznimi političnimi linijami, korupcije, ... « (Klinar 1989, 276). Tudi danes ni nič drugače, stopnja korupcije je še vedno visoka, skupaj z Albanijo je bilo Kosovo najbolj koruptivna država v regiji, na 110 mestu (od 174-ih držav, glede na Transparency International Corruption

Perception Index iz leta 2014) (Balkan Insight 2014), leta 2015 pa je zasedla le 103. mesto (med 168. državami sveta) (Transparency International 2016). Ravno zaradi visoke stopnje korupcije, ki ima lovke globoko v kosovski politiki, prihaja do slabih, za kosovsko gospodarstvo (in ljudstvo) nekoristnih odločitev – lep primer slabih odločitev je tudi avtocestna povezava med Tirano in Prištino, ki naj bi pripomogla k boljšemu gospodarskemu sodelovanju med državama in gradnji skupnega nacionalnega prostora, a je le ta zaenkrat skoraj neuporabljena. »Da bi zaščitili lastne ter zavezniške (poslovne in politične) interese pa naj bi tudi nekateri člani kabineta nekdanjega premierja Hasima Thacija iz države odgnali nekatere potencialne tuje investitorje iz Avstrije, Švice in Francije, ki bi v državo vlagali kljub visoki stopnji privatizacije« (Radio Free Europe/Radio Liberty 2013). Na drugi strani pa so težava tudi banke, ki imajo visoko obrestno mero za posojila na kratek rok; »/ ... / le ta je namreč 18% v primerjavi z Albanijo kjer je 7% oziroma 5% v Srbiji« (Radio Free Europe/Radio Liberty 2013).

Mladi na Kosovu zato iščejo rešitve v selitvah – največ mladih se seli v Nemčijo ali druge države zahodne Evrope.

5 ZAKLJUČEK

Kosovo: zibelka srbske zgodovine, čeprav Slovani, kljub vsesplošnemu prepričanju, niso bili prvotni prebivalci, so bili pa prvi, ki so tu pustili sled – od prvih naselbin do prvih (pravoslavnih) cerkva. Je območje kjer je potekala srbsko-turška vojna in kjer so Srbi sicer izgubili, a so kljub temu še bolj povečali svojo nacionalno zavest ter ponos. Ko so Kosovo po toliko stoletjih končno dobili nazaj, seveda niso imeli niti najmanjšega namena, da ga kdajkoli spet izgubijo. A so ga in to še preden se je 20. stoletje končalo.

Albanci, nacija brez lastne države in brez močne vojske so svojo nacionalno samozavest zgradili nekoliko kasneje, lastno državo pa dobili šele na začetku 20. stoletja, a je izven meja Albanije ostal velik del Albancev – v Srbiji, Makedoniji, Črni Gori ... Želja po ustanovitvi Velike Albanije je ostala ravno to – želja.

Albanci na Kosovu, so v 20. stoletju preživljali težke čase, in sicer že takoj na začetku s postopno srbsko kolonizacijo Kosova in Metohije, kasneje so "plačevali grehe" zaradi albanskega sodelovanja z Italijo, kar je povzročilo gospodarski zaostanek in selitve. Nova ustava leta 1974 je končno prinesla izboljšanja, saj je Kosovo postalo avtonomna pokrajina, skoraj popolnoma enakopravna ostalim jugoslovanskim republikam, a so se stvari kmalu po Titovi smrti v 80. letih prejšnjega stoletja povsem obrnile. Sledil je popoln kolaps SFRJ, vojne v nekdanjih republikah in genocid, ko pa se je že zdelo, da se bo stanje na Balkanu končno umirilo pa se je zgodilo tisto, česar so se mnogi bali in tudi predvidevali – Beograd je napadel Kosovo, in čeprav niti EU niti ZDA nikoli nista bila navdušena nad razpadanjem (ostankov) Jugoslavije, so se sile zveze NATO leta 1999 vseeno morale vmešati v srbsko-kosovsko vojno. Ravno NATO-vi napadi na Beograd so kasneje upravičili remedialno odcepitev od matične Srbije, svojo oblast pa je Kosovo od konca 90. let delilo z mednarodno skupnostjo in ne s Srbijo, kar je to (nekdaj pokrajino) mlado državo naredilo posebno. Vendar pa je remedialna odcepitev le iskanje vzrokov upravnih težav, rešitev pa daje le malo. Ravno zato lahko v tem primeru govorimo tudi o prisluženi suverenosti. Če je Kosovo odcepitev razglasilo že leta 1999, lahko o prisluženi suverenosti govorimo od leta 1999 dalje. To je bil tudi čas, ko je Kosovo s pomočjo mednarodnih institucij počasi gradilo korake do dejanske neodvisnosti.

Skoraj desetletje je Kosovo svojo oblast delilo z mednarodno skupnostjo, le ta pa je Kosovo pripravljala na razglasitev neodvisnosti, do katere pa je vseeno prišlo nekoliko kasneje kot se je pričakovalo. ZN in UMIK, ki je Kosovo tudi najdlje nadzoroval, je kriv tudi za kosovsko

zapuščino, še posebej pri pisanju sicer dobronamernih zakonov, ki pa niso bili primerni za kosovsko okolje.

»Kosovo je postalo neodvisna država 17. februarja 2008 v skladu z načrtom Marttija Ahtisaarija o nadzorovani neodvisnosti države, ki naj bi trajala največ tri leta / ... / snovalci neodvisnosti pa so bili prepričani, da bo sporazum podprl tudi VS ZN, a zaradi nasprotovanja Rusije do tega nikoli ni prišlo« (Ni videti konca nadzorovani neodvisnosti Kosova 2012). V skladu z načrtom je bila pred samo razglasitvijo neodvisnosti sestavljena tudi ustava te mlade republike, čeprav so sam načrt že na samem začetku zavrnili tudi v Srbiji. Kljub temu je do neodvisnosti prišlo, se je pa nekoliko zavlekel sam nadzor neodvisnega Kosova, ki je trajal nekoliko dlje kot tri leta. 10. septembra 2012 pa je ISG »/ ... / odločil, da je uradno končana nadzorovana neodvisnost Kosova in mandat mednarodnega civilnega predstavnika« (RTVSLO 2012a).

Potem sta Kosovo in Srbija leta 2013 sprejeli sporazum o normalizaciji odnosov med Srbijo in Kosovom oziroma bruseljski sporazum. In čeprav sta obe državi trdili, da je to korak naprej pa se s tem na primer niso strinjali na Kosovu živeči Srbi, prav tako pa so ga zavrnili tudi kosovski nacionalisti. »Načrt Marttija Ahtisaarija je spodbujal gradnjo Kosova kot države njenih državljanov, bruseljski sporazum pa je Kosovo razdelil na srbski in albanski del. Kot je v navadi na Zahodnem Balkanu, so sprejete rešitve kratkoročne in polovične. S Srbi na Kosovu bosta upravljala Beograd in Priština, rešitve v bruseljskem sporazumu, ki jih tudi Bruselj razglašča za zgodovinske, pa so uvedle segregacijo po nacionalni osnovi« (Einspieler 2014b).

Kljub temu Hasim Thaci (v Einspieler 2015) v bruseljskem sporazumu vidi napredek Kosova – meni, da države ne deli, ampak zagotavlja vključenost srbske manjšine v različne politične institucije. Leto 2013 je bilo tako na primer odločilno – prvič so na (lokalnih) volitvah sodelovali tudi Srbi.

Bruseljski sporazum je v resnici prinesel le malo napredka, še posebej pereče paralelne institucije na severu Kosova, ki bi morale počasi izginjati, še pridobivajo na moči, kar pa vpliva tudi na nepripravljenost razpravljanja kosovske vlade o združevanju srbskih občin na Kosovu. Prav ti dve vprašanji bi se morali reševati z večjo striktnostjo in odločnostjo. ZDA in EU želita, da Kosovo in Srbija težave rešujeta skupaj in sami, zato se s tega območja počasi odmikata. Tu pa se pojavi vprašanje, ali je to dobra ideja? Glede na zgodovino teh dveh držav in glede na to, da mnogo Srbov Kosovo še vedno vidi kot lastno provinco, bi taka odločitev

seveda bila potrebna dobrega premisleka. Je pa res, da bo NATO-va misija KFOR na tem območju ostala še vsaj nekaj časa.

Zunanjepolitični boj Srbije in Kosova se kljub vsemu nekoliko umirja, državi sta pripravljene na večje sodelovanje, predvsem Srbija, ki si želi vstopa v EU. Pretežno patriarhalna kosovska družba, ženskam namenja malo pozornosti, še posebej tistim na podeželju, ki so tudi najmanj izobražene. Kljub temu je v kosovski politiki nekaj žensk, Kosovo pa je tudi ena izmed redkih svetovnih držav, ki ima žensko predsednico. Vseeno so ženske na podeželju še vedno zatirane in obravnavane kot drugorazredni državljani, skoraj brez možnosti dedovanja ali npr. iskanja pravice na sodišču.

Korupcija je ena izmed največjih težav mlade države, ki pa jo s pomočjo EU in ZDA skuša izkoreniniti, a je do tja še dolga pot. Hkrati pa so težava tudi migracije, saj mladi Kosovarji iščejo boljše življenje v tujini, vsak četrti mladi Kosovar naj bi namreč zapustil rodno državo, v iskanju boljšega življenja (tudi zato ker za mlade Kosovarje šolanje na primer ni tako urejeno kot je za Srbe na severu Kosova) (Bebler 2015b). Da bi mlade obdržali v državi bi bilo tako najprej potrebno poskrbeti za izobrazbo, in hkrati priskrbeti mladim primerne službe, saj v nasprotnem primeru lahko pride do »bega možganov«. Ni pa na drugi strani pričakovati kosovske združitve z Albanijo, saj nobena izmed držav ne bo pristala na to da se odpove centru (tj. Prištini oziroma Tirani). Bo pa v prihodnosti verjetno prišlo do večjega medsebojnega sodelovanja med Albanci na Balkanu torej »/ ... / do gospodarskega povezovanja, prostega pretoka blaga in ljudi, povezovanje v smislu šolanja in izobraževanja in pri iskanju služb. Nekaj korakov k le temu so že naredili, tako je npr. že postavljena avtocesta med Tirano in Prištino« (Bebler 2015b).

Kosovo je mlada država, katere glavna težava je poleg korupcije in notranjih nesoglasij (s srbsko manjšino) tudi dejstvo, da še ni polnopravno priznana država. Poleg Srbije, je namreč še vedno ne priznava niti Srbija niti Kitajska, Španija, Ciper, Slovaška, Romunija in Grčija, če naštejemo le nekaj najpomembnejših. Ravno zato Kosovo ne more postati članica nekaterih mednarodnih organizacij, kjer je članstvo OZN pogoj, eden izmed kosovskih porazov pa je bila tudi zavrnitev sprejema v UNESCO, saj Kosovo ni dobilo dvotretjinske večine potrebne za članstvo / ... / čeprav je Kosovo pred samim glasovanjem obrazložilo, da države ne glasujejo o priznanju Kosova ali članstvu v Združenih narodih, temveč da se prebivalcem Kosova omogoči pristop h kulturnim dobrinam in izobraževanju (RTVSLO 2015).

Prednost politiki pred reševanjem gospodarstva, je še ena izmed velikih težav Kosova. Zaradi velike korupcije, ki ima korenine še iz SFRJ in tudi slabih ekonomskih odločitev komunistične oblasti, ki je delovala preveč subjektivno ter ne nazadnje zaradi vojne med leti 1998 – 1999, je Kosovo danes tu kjer je – gospodarsko precej zadaj, mladi se selijo in iščejo boljše življenje, saj velika večina mladih na Kosovu nima prihodnosti.

Dejstvo je, da Kosovo pod srbsko oblastjo dolgoročno ne bi moglo delovati in se razvijati. Eden izmed razlogov je tudi ta, da so kulturne razlike prevelike, in čeprav so Srbi z različnimi ukrepi skušali ozemlje zopet poslovaniti, jim to ni uspelo. Delno tudi zaradi večje rodnosti pri albanskemu prebivalstvu, delno pa zaradi same lege in Kosova, ki je večinoma gorato območje, mladi, željni izobrazbe in dobrih služb pa so se selili ali v Srbijo ali pa v zahodno Evropo. Kot je v intervjuju poudaril tudi dr. Anton Bebler (Bebler 2015b) je Kosovo od večinskega prebivalstva (tj. Albancev), in zmožno preživeti v novem stoletju, saj se je že zdaj pridružila več mednarodnim organizacijam, ko jo bo priznala tudi Srbija, bodo sledile še Rusija in ostale države. Sodelovanje z EU in ZDA ter dosledno upoštevanje določb Ahtisaarijevega načrta in Bruseljskega sporazuma sicer že prinaša spremembe, vendar bo veliko odvisno od dobrega odnosa s Srbijo, za katero se zdi, da se je počasi že sprijaznila z dejstvom, da je Kosovo ponovno izgubila, tokrat dokončno. Sodelovanje obeh držav bo torej ključno tudi pri pridobivanju kosovskega priznanja tistih držav, ki le tega zaenkrat še niso podelile.

6 LITERATURA

1. 24ur.com. 2011. *Kosovo dobilo prvo predsednico*. 7. april. Dostopno prek: <http://www.24ur.com/novice/svet/kosovo-dobilo-prvo-predsednico.html/> (10. november 2015).
2. Balkan Insight. 2014. *Kosovo, Albania 'Most Corrupt Countries in Region'*. Dostopno prek: <http://www.balkaninsight.com/en/article/ti-kosovo-and-albania-worst-corrupt-countries-in-the-region> (16. januar 2016).
3. Bartol, Tomaž. *Vrste znanstvenih in strokovnih dokumentov/virov*. Dostopno prek: http://www.informatika.bf.unilj.si/gradivo/pred_a_vrste%20znanstvenih%20in%20strokovnih%20dokumentov.pdf (25. maj 2015).
4. Bebler, Anton. 2011. Kosovo kot mednarodni problem. *Teorija in praksa* 48 (2): 335–349.
5. --- 2015. Intervju z avtorico. Ljubljana, 21. maj.
6. Bolton, Grace in Gezim Visoka. 2010. *Recognizing Kosovo's independence: Remedial secession or earned sovereignty?* Dostopno prek: http://www.academia.edu/543680/Recognizing_Kosovo_s_independence_Remedial_secession_or_earned_sovereignty_ (28. april 2015).
7. Capussela, Andrea Lorenzo. 2015. *State-Building in Kosovo. Democracy, Corruption and the EU in the Balkans*. London; New York: I. B. Tauris & Co Ltd.
8. Dnevnik. 2010. *Velik dan za Kosovo, težek za Srbijo: Po mnenju ICJ Kosovo ni kršilo mednarodnega prava*. 23. oktober. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042375550/svet/1042375550> (30. junij 2015).
9. Einspieler, Vili. 2013. Beograd in Priština: Zelena luč za bruseljski sporazum. *Delo*, 22. april. <http://www.delo.si/novice/svet/beograd-in-pristina-zelena-luc-za-bruseljski-sporazum.html> (15. oktober 2015).

10. --- 2014a. S Srbi na Kosovu bosta upravljala Beograd in Priština. *Delo*, 11. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/s-srbi-na-kosovu-bosta-upravljala-beograd-in-pristina.html> (15. oktober 2015).
11. --- 2014b. Vrnitev padlega jokerja. *Delo*, 10. december. Dostopno prek: <http://www.delo.si/arhiv/vrnitev-padlega-jokerja.html> (28. december 2015).
12. --- 2015. Državljeni Kosova sanjajo o združenju Evropi. *Delo*, 11. april. Dostopno prek: <http://www.delo.si/sobotna/drzavljeni-kosova-sanjajo-o-zdruzeni-evropi.html> (28. december 2015).
13. European forum for democracy and solidarity. 2009. *Kosovo Political situation*. 2015. Dostopno prek: http://www.europeanforum.net/country/kosovo#political_situation (1. december 2015).
14. Florjančič, Urška. 2008. *Razmerje med temeljnima načeloma mednarodnega prava o integriteti držav in načelom o pravici naroda do samoodločbe ter primer Kosova: diplomsko delo*. Dostopno prek: http://www.unaslovenia.org/sites/default/files/file/florjancic-razmerje_med.pdf (16. april 2015).
15. Gaiser, Lars. 2010. *Geopolitika: dinamika mednarodne politike v XXI. stoletju*. Radovljica: Didakta.
16. Gallucci, Gerard M. 2015a. *Why Kosovo Serbs should work together and participate*. Transconflict. 8. april. Dostopno prek: <http://www.transconflict.com/2015/04/why-kosovo-serbs-should-work-together-and-participate-084/> (20. november 2015).
17. --- 2015b. *Leaving Serbia and Kosovo to settle things themselves?* 18. maj. Dostopno prek: <http://www.transconflict.com/2015/05/leaving-serbia-and-kosovo-to-settle-things-themselves-185/> (10. december 2015).
18. Gobec, Vinko. 1990. Sistem pomoči gospodarsko manj razvitim republikam in SAP Kosovo. *Teorija in praksa* 27 (3–4): 402–411.
19. Horvat, Branko. 1989. *Kosovsko pitanje – 2. dopolnjena izdaja*. Zagreb: ČGP DELO
20. Internet Svedok. 2015. *Ne tražimo ništa novo, samo carstvo Dušanovo*. Dostopno prek: <http://www.svedok.rs/index.asp?show=75920> (16. marec 2015).

21. Jelušič, Ljubica. 2005. *Mirovne operacije in vloga Slovenije*. Ljubljana: FDV.
22. Jež, Boris. 1994. *Yu, nikoli več? (bela knjiga o razpadu Jugoslavije)*. Ljubljana: Slon.
23. Jović, Borislav. 1996. *Zadnji dnevi SFRJ: odlomki iz dnevnika*. Ljubljana: Slovenska knjiga.
24. Klinar, Peter, 1989. Represija na Kosovu. *Teorija in praksa* 26 (3–4): 270–280.
25. Kosovar for Gender Studies Center. 2011. *Women's property inheritance rights in Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.womensnetwork.org/documents/20130530153942500.pdf> (8. december 2015).
26. Kushi, Sidita. 2015. *Women of Kosovo – a mirage of freedom and equality*. Dostopno prek: <http://www.transconflict.com/2015/07/women-of-kosovo-a-mirage-of-freedom-and-equality-097/> (8. december 2015).
27. Lehning, Percy B. 1998. *Theories of secession*. London; New York: Routledge.
28. Mezinec, Petra. 2015. Tu bom ostala. Za vedno in do konca. Kosova ne dam. *Primorske novice*, 1. avgust. Dostopno prek: <http://www.primorske.si/Plus/7--Val/-Tu-bom-ostala--Za-vedno-in-do-konca--Kosova-ne-dam> (4. avgust 2015).
29. Open democracy. 2014. *Nonviolent struggle in Kosovo*. Dostopno prek: <https://www.opendemocracy.net/civilresistance/howard-clark-nonviolent-action-research-project/nonviolent-struggle-in-kosovo> (2. maj 2015).
30. Perovic, Nina. ur. 2012. *Kosovo, pregled stanja*. Ljubljana: Sloga Platforma NVO za razvojno sodelovanje in humanitarno pomoč.
31. Perritt, Henry. 2010. *The road to independence for Kosovo: a chronicle of the Ahtisaari plan*. New York : Cambridge University Press.
32. Radio Free Europe/Radio Liberty. 2013. *Kosovo's Economy Still Struggling Five Years After Independence*. Dostopno prek: <http://www.rferl.org/content/kosovo-economy-struggling/24901946.html> (16. januar 2016).
33. Ragin, Charles C. 2007. *Družboslovno raziskovanje Enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: FDV.
34. Republika e Kosovës. 2015. *Brussels Agreements Implementation State of Play*. Dostopno prek: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Kosovo_Report_on_Implementation_of_Brussels_Agreements__230315-signed-signed.pdf (15. oktober 2015).

35. RTVSLO. 2008a. *Čigavo je Kosovo – kaj pravi zgodovina?* 15. februar. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/cigavo-je-kosovo-kaj-pravi-zgodovina/83353> (6. maj 2015).
36. --- 2008b. *Kosovo je razglasilo neodvisnost.* 17. februar. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/kosovo-je-razglasilo-neodvisnost/83415> (6. maj 2015).
37. --- 2009. *Prve volitve na Kosovu z nizko udeležbo.* 15. november. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/foto-prve-volitve-na-kosovu-z-nizko-udelezbo/216933> (20. avgust 2015).
38. --- 2010. *Thacijeva vlada padla, Kosovo na predčasne volitve.* 2. november. Dostopno prek: <https://www.rtv slo.si/svet/thacijeva-vlada-padla-kosovo-na-predcasne-volitve/243004> (20. avgust 2015).
39. --- 2012a. *Uradno končana nadzorovana neodvisnost Kosova.* 10. september. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/uradno-koncana-nadzorovana-neodvisnost-kosova/291186> (28. december 2015).
40. --- 2012b. *Dežela orlov praznuje sto let samostojnosti.* 28. november. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/zivalskiotok/prispevek/296818> (4. maj 2015).
41. --- 2013. *Kosovo: Skrajneži uničevali volilni material.* 3. november. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/kosovo-skrajnezi-unicevali-volilni-material/321660> (20. avgust 2015).
42. --- 2014. *Preiskava očitkov o korupciji v vrhu Eulexa na Kosovu.* 30. oktober. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/preiskava-ocitkov-o-korupciji-v-vrhu-eulexa-na-kosovu/349992> (20. oktober 2015).
43. --- 2015. *Kosovo ni sprejeto v Unesco.* 9. november. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/kosovo-ni-sprejeto-v-unesco/378235> (30. december 2015).
44. Reporter. 2012. *Kosovo po več kot štirih letih neodvisnosti polno suverena država.* 11. september. Dostopno prek: <http://www.reporter.si/svet/kosovo-po-ve%C4%8D-kot-%C5%A1tirih-letih-neodvisnosti-polno-suverena-dr%C5%BEava/11306> (15. oktober 2015).
45. Rus, Veljko. 2001. *Podjetizacija in socializacija države.* Ljubljana: FDV.
46. Salačanin, Stanislav. 2006. Avtonomija kot možni način odpravljanja etničnih napetosti: primer avtonomije Kosova in Metohije. *Teorija in praksa* 48-49: 305-331.
47. Solza na raskavem licu, dokumentarna oddaja ob 25-letnici zborovanja v Cankarjevem domu. Dokumentarna oddaja. 2014. Dostopno prek: <http://www.>

- rtvslo.si/napovednik/solza-na-raskavem-licu-dokumentarna-oddaja-ob-25-letnici-zborovanja-v-cankarjevem-domu/77783 (16. marec 2015).
48. Trans Conflict. 2015. *The Ahtisaari plan and North Kosovo*. 2015. Dostopno prek: <http://www.transconflict.com/approach/think/policy/ahtisaari-plan-north-kosovo/ahtisaarijev-plan-sever-kosova/> (15. avgust 2015).
49. *Transparency International*. 2016. Dostopno prek: <https://www.transparency.org/country/#KOS> (16. januar 2016).
50. Tory, Iztok. 1990. *Ptice na Kosovu*. Ljubljana: LUMI d.o.o.
51. *United Nations. Security Council*. 2007. Dostopno prek: http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/2007/168 (15. oktober 2015).
52. *Varuh človekovih pravic*. 2009. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/mednarodni-pakt-o-ekonomskih-socialnih-in-kulturnih-pravicah/> (16. april 2015).
53. Volk, Vojko. 2012. *Od naroda do države in nazaj. Pet esejev o razpadu Jugoslavije, pravici do samoodločbe, Sloveniji in njeni samostojnosti, človekovih pravicah, Kosovu*. Ljubljana: Tiskarna Dukagjini.
54. Wikipedia. 2014. *Law of Kosovo*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Law_of_Kosovo (8. maj 2015).
55. --- 2015a. *Assembly of Kosovo*. Dostopno prek: https://en.wikipedia.org/wiki/Assembly_of_Kosovo (10. oktober 2015).
56. --- 2015b. *Kosovo*. Dostopno prek: <https://en.wikipedia.org/wiki/Kosovo> (20. oktober 2015).
57. Williams, Paul R. in Francesca Jannotti Pecci. 2004. *Earned Sovereignty: Bridging the Gap Between Sovereignty and Self-Determination*. *Board of Trustees of the Leland Stanford Junior University Stanford Journal of International Law* (347-386) Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=2032876> (28. april 2015).

PRILOGA A: INTERVJU Z RED. PROF. DR. ANTONOM BEBLERJEM

1. Pred časom sem naletela na intervju iz leta 1993, s Skender H. Skenderijem (doktorjem fizike, ukvarja se tudi z vprašanjem Kosova), kjer je ugotavljal, da zahod Kosovarje obravnava kot narodno manjšino, in ne kot del razdeljenega naroda. Koliko se je do danes taka miselnost spremenila? Ali danes še kdo vidi kosovske Albance kot narodno manjšino?

Do danes se je taka miselnost seveda spremenila. Nobena država kosovskih Albancev ne vidi kot narodno manjšino. Pomembnejše vprašanje je, koliko ljudi/držav sploh ve za Kosovo. Toda tiste, ki Kosovo poznajo, le to vidijo kot državico in ne le kot pokrajino. Tudi iz srbske strani prihaja do premikov - ravno danes (intervju je potekal 27.5.2015) je na obisku v Tirani Aleksandar Vučić, srbski premier, ki je tako postal prvi predsednik srbske vlade v zgodovini, ki je obiskal Albanijo.

2. Zakaj do razglasitve samostojnosti ni prišlo v času aktivnega razpada SFRJ?

Dejstvo je, da se mednarodna skupnost v tistem času s Kosovom ni ukvarjala. Večja težava je bila Srbija, ki se je zapletala v vojne spopade z vsemi republikami nekdanje skupne države, še posebej z Bosno in Hrvaško. Kosovo je tako obstalo nekje zadaj, vse do vojne leta 1998, ko so bili ukrepi nujni. Zveza NATO je napadla Beograd, Kosovo pa se je s tem *de facto* odcepilo od Srbije, in tako padlo pod upravo UNMIK-a.

3. Kosovarji so dolgo čakali na lastno državo, vse do leta 2008, so kot ujetniki živeli pod srbsko okupacijo. Srbija je ves čas opozarjala na združitev z Albanijo, čeprav do danes do le te še ni prišlo. Pred časom pa je italijanski novinar/pisatelj Roberto Saviano omenil, da sta rivalski mafijski združbi iz Kosova in Albanije glavni vzrok za to, da do te združitve še ni prišlo.

Kosovo ne bo nikoli del Albanije, do združitve teh dveh držav ne bo prišlo, vsaj *de jure* ne. Večina namigovanj o *de jure* združitvi, je bila srbska propaganda. Različne skupine Albancev so si med sabo povsem različne, npr. Albanci v Makedoniji, se ne bi združevali z Albanijo, že zaradi verskih razlik ne. Nobena izmed elit si tega ne želi. Kosovska bi morda na združitev pristala pod pogojem, da je center v Prištini, na kar pa nikoli ne bo pristala Albanija.

Če pa govorimo o albanskem nacionalnem prostoru, pa je nekaj čisto drugega. To je bolj ali manj tisto za kar se albanska elita trudi in bori. To pomeni, da bi prišlo do gospodarskega

povezovanja, prostega pretoka blaga in ljudi, povezovanje v smislu šolanja in izobraževanja in pri iskanju služb. Nekaj korakov k le temu so že naredili, tako je npr. že postavljena avtocesta med Tirano in Prištino.

Kar se tiče rivalskih mafijjskih združb - dejstvo je, da je v teh državah prisotnost organiziranega kriminala zelo visoka, a se proti njej borijo tako domača politiko kot tudi različne evropske institucije, ki skušajo odpraviti korupcijo. Da se Albanija in Kosovo še nista združili zaradi mafijjskih združb, ki vlečejo niti v obeh državah pa je bolj ali manj mnenje nekega novinarja.

4. Iskanje boljšega življenja, izobrazbe, zaposlitve, ... migracije so vsakodnevna težava Kosova. Po drugi strani pa je še vedno prisotna visoka rodnost med Kosovarji, čeprav vsak tretji Kosovec živi v revščini. S katerimi težavami se Kosovo še sooča, ali so te največje?

Revščina in izseljevanje sta poleg visoke stopnje korupcije, največji težavi Kosova. Migracije so težava predvsem zato, ker to deželo zapuščajo predvsem mladi. Po podatkih naj bi vsak četrti (mladi) Kosovar zapustil domovino.

Pri kosovskih Srbih je zadeva nekoliko spremenjena. Srbi, ki živijo na severu Kosova so dokaj dobro preskrbljeni. V Mitrovici, kjer so šole, je odlično poskrbljeno za izobraževanje, finančna pomoč pa prihaja iz Beograda. Reka Ibro znotraj Kosova služi tudi kot nekakšna etnična meja, zato lahko rečem, da Srbi iz severa Kosova še dolgo ne bodo odšli.

Zanimivo je tudi dejstvo, da je na Kosovu veliko Turkov, še iz časa Otomanskega imperija, precej več kot to prikazuje uradna statistika. Zaradi verskih podobnosti se Turki in Kosovarji med sabo tudi poročajo in tako ustvarjajo mešane družine.

5. Čigavo je Kosovo? Albansko ali srbsko? Kako dolgo bo v taki obliki preživelo v 21. stoletju?

Najprej naj poudarim, da Slovani niso bili prvi prebivalci tega območja, ampak so bili Iliri, ki pa naj bi bili predniki Albancev. Da so prvi prebivalci bili Srbi, je še ena srbska propaganda, kot tudi to, da so se Srbi od tam odselili, nato pa so se tu naselili Albanci. Slovani so na to ozemlje prvič prišli nekje med 5. in 6. stoletjem in kot prvi začeli obdelovali zemljo, medtem ko so se Albanci veliko selili in so bili verjetno polnomadsko ljudstvo. Prvi samostani, ki so jih tu zgradili so bili srbski, v njih pa so delali tudi popise prebivalstva. Verjetno Albancev

zaradi polnomadskega življenja niso vključevali v svoje popise. Popisi so bili pomembno orodje pri plačevanju davka eliti. Albanci so bili tega opravičeni tudi zaradi dejstva, da so se spreobrnili v Islam (pred tem so bili kristjani), kar je pomenilo privilegij, in verjetno so se srbi tudi zato začeli odseljevati s tega območja.

Vprašanje čigavo je Kosovo - je od večinskega prebivalstva. Ali lahko preživi v 21. stoletju? - Da. Priznано je že od velikih svetovnih sil, tudi Srbija se je že omehčala, in ko bo priznala Kosovo bo sledila tudi Rusija, verjetno še nekatere druge države. Čeprav še ni priznано s strani vseh držav članic MO, je Kosovo že zdaj članica nekaterih svetovnih organizacij, kot so Svetovna banka, Mednarodni denarni sklad in tudi Mednarodnega olimpijskega komiteja, EU pa je Kosovu že zdaj v veliko pomoč pri preprečevanju korupcije in organiziranega kriminala.

PRILOGA B: TABELA POMEMBNIH KOSOVSKIH DOGODKOV

DATUM	DOGODEK
17. 2. 2008	Razglasitev neodvisnosti in samostojnosti
18. 2. 2008	Kostarika kot prva prizna Kosovo
19. 2. 2008	Kosovo je priznано s strani ZDA ter Francije in Velike Britanije. (februarja 2009 Kosovo prizna še nekaj vidnejših držav iz EU – Nemčija, Danska, Italija, ...)
8. 10. 2008	Srbija doseže glasovanje o legalnosti kosovske neodvisnosti v Meddržavnem kazenskem sodišču
29. 6. 2009	Kosovo postane 186. Članica Svetovne banke in Mednarodnega denarnega sklada
22. 7. 2010	ICJ sprejme neobvezujoč sklep, da Deklaracija o neodvisnosti Kosova ni kršila norm splošnega mednarodnega prava, resolucije VS ZN št. 1244 in Ustavnega okvirja, ki ga je predpisala začasna administracija OZN
15. 11. 2009	Prve lokalne volitve, nizka udeležba
2. 11. 2010	Padec vlade Hashima Thacija
12. 12. 2010	Parlamentarne volitve
3. 11. 2013	Prve lokalne volitve kjer sodelujejo tudi srbske občine na severu Kosova
7. 5. 2014	Razpustitev parlamenta
8. 6. 2014	Predčasne volitve
10. 2. 2015	Bruseljski sporazum o pravosodju
27. 5. 2015	Zgodovinski obisk srbskega premierja Aleksandra Vučića v Tirani

PRILOGA C: DOLOČBE AHTISAARIJEVEGA NAČRTA

DOLOČBA	OPIS
OSNOVNO	Vzpostavitev ustavnih, gospodarskih in varnostnih določb, katerih cilj je prispevati k razvoju večnacionalnega, demokratičnega in uspešnega Kosova. Območje še vedno ostane pod vojaškim nadzorom in nadzorom mednarodne skupnosti.
DOLOČBE SPORAZUMA <ul style="list-style-type: none"> • UPRAVLJANJE • PRAVICE SKUPNOSTI • DECENTRALIZACIJA • SODSTVO • LASTNIŠTVO • GOPODARSTVO • VARNOST • MEDNARODNA PRISOTNOST 	<p>Sprejetje ustave. Kosovo naj bo večnacionalna, demokratična družba, spoštovati mora vladavino prava, priznavati človekove pravice in osnovne svoboščine. Pomembno je, da se vključuje v mednarodne organizacije.</p> <p>Ohranjanje in spoštovanje kulture, jezika, simbolov in izobraževanja vseh skupnosti. Uradna jezika sta srbski in albanski, ostali so v uradni rabi.</p> <p>Manjšine imajo zagotovljene sedeže v državnem zboru.</p> <p>Povečane občinske pristojnosti v občinah kjer prebiva večinsko srbsko prebivalstvo. Povečana avtonomija občin pri finančnih zadevah – za srbsko prebivalstvo tudi možnost sprejema transferjev iz Srbije in sodelovanje s srbskimi institucijami.</p> <p>Vzpostavi naj se tudi šest novih ali povečanih občin, z večinsko srbskim prebivalstvom.</p> <p>Integriran, neodvisen in nepolitični sodni sistem, dostopen za vse prebivalce Kosova.</p> <p>Kosovski begunci in ostali namensko izseljeni iz Kosova, imajo pravico zahtevati svojo lastnino (posesti idr.)</p> <p>Sodelovanje Srbije in Kosova z Rdečim križem pri iskanju pogrešanih oseb in ugotavljanja njihove usode.</p> <p>Razvoj gospodarstva ter proces privatizacije s pomočjo mednarodne skupnosti.</p> <p>Določi naj se tudi delež kosovskega deleža pri srbskem zunanjem dolgu.</p> <p>Varnost srbskih in albanskih prebivalcev skozi večnacionalen, profesionalen in demokratičen varnostni sektor.</p> <p>Mednarodna civilna in vojaška skupnost bosta nadzirali implementacijo tega</p>

DOLOČBA	OPIS
<ul style="list-style-type: none"> • PREDSTAVNIK MEDNARODNE SKUPNOSTI • EVROPSKA VARNOSTNA IN OBRAMBNA POLITIKA • VOJAŠKA PRISOTNOST • OVSE NA KOSOVU 	<p>sporazuma.</p> <p>Ki bo tudi predstavnik EU, ki sicer ne bo imel neposredne vloge pri upravljanju Kosova bo pa skrbel za uspešno implementacijo sporazuma.</p> <p>Nadzor, mentorstvo in svetovanje pri vzpostavljanju pravne države.</p> <p>Preiskava in pregon zločinov – organiziranega kriminala, med-etničnih, vojnih in finančnih zločinov.</p> <p>Kontrola meja, množic in izgrediv.</p> <p>Misija zveze NATO – KFOR se naj nadaljuje, dokler Kosovo ne bo sposobno samo prevzeti vseh varnostnih funkcij.</p> <p>Pomoč pri nadzoru potrebnem pri uspešni implementaciji dogovora.</p>
IMPLEMENTACIJA	<p>Od dneva vstopa v veljavo se začne 120-dnevno prehodno obdobje, med tem obdobjem se morata sprejeti ustava in zakonodaja, ki bosta v veljavi takoj po preteku 120-dnevnega obdobja.</p> <p>Po tem obdobju poteče tudi mandat UMNIK-a.</p> <p>Splošne in lokalne volitve se morajo izvesti v devetih mesecih po začetku veljavnosti tega sporazuma.</p>

Vir: *Trans Conflict* (v <http://www.transconflict.com/>)